Modele cognitive și oglindiri figurative

Noțiunea de „*model cognitiv*" este valorificată în lingvistica actuală pentru a arăta că același element al realității poate fi conceptualizat și codificat lingvistic în mod distinct de la un idiom la altul. Cunoașterea pe care ființele umane o au sau o capătă despre un fapt din realitate precum și modalitățile prin care această cunoaștere este exprimată lingvistic formează nucleul în jurul căruia s-au dezvoltat dezbaterile referitoare la principiul relativității lingvistice[1], ceea ce înseamnă că raporturile între nume și lucruri constituie una din ariile centrale în științele limbajului, indiferent de orientarea asumată de oamenii de știință preocupați de respectiva temă de cercetare.

Modelele cognitive, observă Ungerer și Schmid (1996: 50), sunt constructe conceptuale care „*se întemeiază pe presupunerea că mai mulți oameni au cam aceleași cunoștințe asupra lucrurilor*". Aceste modele „*nu sunt universale, ci depind de cultura în care crește și trăiește o anumită persoană*".

Ideea existenței unor modele cognitive pe care ființa umană își edifică viziunea asupra lumii se dovedește utilă în deosebirea a două tipuri de cunoaștere, empirică și științifică. Deosebirile dintre ele fac posibilă distincția între *modelele naive* (sau populare) și *modelele*

[1] Principiul relativității lingvistice, „*potrivit căruia nu toți oamenii își reprezintă în mod identic universul, pornind de la aceleași realități, decât dacă bazele lor lingvistice sunt similare sau pot fi cumva adaptate*", a fost enunțat de Benjamin L. Whorf (1956: 214), însă în istoria interpretărilor privind originea și funcțiile limbajului, teza este dezbătută încă din Antichitate.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

savante (sau ştiinţifice): „*Numesc* ***model popular*** *sau* ***cultural*** *un ansamblu organizat de cunoştinţe comune care, în multe cazuri, este dezvăluit prin intermediul limbajului cotidian*. ***Modelele ştiinţifice*** *sau savante sunt teorii pe care specialişti precum psihologii, filosofii şi alţii le dezvoltă într-un anume domeniu de investigaţie*." (Kövecses 2004: 114). Cu alte cuvinte, conştiinţa lingvistică a individului este intim legată de ansamblul de cunoştinţe pe care el le are despre realitate, iar cunoaşterea realului se organizează sub forma unor modele cognitive, adică ansambluri de credinţe, valori şi aşteptări care guvernează înţelegerea realităţii (Lakoff 1987: 118) şi se oglindesc în uzul lingvistic. Aceste modele nu acoperă toată complexitatea realităţii, ci evidenţiază tiparele abstracte şi flexibile de care conştiinţa umană se serveşte pentru a se raporta la realitate (Geeraerts 2010: 224).

Admiţând că un model cognitiv este o organizare idealizată, stilizată a datelor de real care în plan lingvistic se concretizează în simboluri verbale şi relaţii între simboluri, se poate afirma că limba este tezaurul în care se condensează cunoştinţele despre lume şi ansamblul de resurse lingvistice pe care vorbitorii le întrebuinţează pentru a exprima cunoaşterea lor asupra unuia sau altuia din aspectele realităţii.

Transpunerea faptelor de cunoaştere în fapte de limbă pune în lumină rolul crucial pe care semnele lingvistice îl au în achiziţia şi exprimarea cunoştinţelor. În absenţa unui nume, reprezentarea în conştiinţă a unei realităţi rămâne o latenţă indicibilă, care, la rigoare, poate beneficia de alt suport semiotic, însă nu la fel de performant ca cel lingvistic. Cunoaşterea se comunică mai ales prin cuvânt.

În limbile istorice, deosebirile dintre modelele naive (populare) şi cele savante (culte) pot fi urmărite prin studierea terminologiilor. Vocabularele diverselor domenii de cunoaştere şi de activitate umană oferă indicii valoroase asupra viziunii pe care o comunitate o are asupra lumii. Analiza convergenţelor şi divergenţelor dintre modelele de tip popular şi cele de tip ştiinţific ţine, în studiul terminologiilor, seamă de următoarele observaţii generale:

a) în istoria culturii umane, modelele denominative naive le

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

preced, de regulă, pe cele savante, pe care, fără îndoială, le influențează;

b) influența exercitată de modelele populare asupra modelelor științifice devine din ce în ce mai slabă pe măsură ce acestea din urmă capătă autonomie și autoritate, devenind, la rându-le, surse de influență pentru modelele populare;

c) unele domenii de cunoaștere și de activitate umană au dublă configurare lingvistică, populară și științifică, în timp ce altele au reflectare terminologică fie empirică, fie savantă.

Denumirile de plante oferă ilustrări bogate pentru prezentarea trăsăturilor pe baza cărora se stabilesc deosebirile dintre un model naiv și unul savant. Alături de zoonime, toponime și antroponime, fitonimele populare au o relevanță cultural-istorică deosebită, formând un vocabular reprezentativ pentru a avea acces la informații de bază privind civilizația materială și cultura spirituală a unui popor (Giurescu 1976). Mai mult decât atât, numele științifice de plante reflectă în chip plenar seamă procesele de numire pe care le implică codificarea lingvistică savantă a atributelor pe care le au diverse elemente constitutive ale realității.

Trăsăturile modelului popular. Studiul denumirilor populare de plante este o arie de cercetare bine reprezentată în lingvistica românească. Cea mai valoroasă monografie lingvistică de până acum (Bejan, 1991) sintetizează și duce mai departe efortul de a lămuri originea, modul de formare și întrebuințarea termenilor prin care românii denumesc plantele. De asemenea, dicționarul etnobotanic elaborat de colectivul coordonat de Al. Borza (1968) reprezintă, în ciuda câtorva mici neajunsuri, o realizare foarte valoroasă și utilă pentru identificarea tiparelor denominative și pentru observarea domeniilor onomasiologice care au guvernat formarea denumirile de plante. O prezentare cronologică și critică a celor mai importante contribuții științifice la dezvoltarea domeniului este realizată de Bejan (1991). Se impun, totuși, câteva nuanțări. Autorul observă că prima atestare lexicografică a unor nume românești de plante se află într-un manuscris „de pe la 1700", care cuprinde un glosar slavo-român, reprodus de M.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

Gaster în *Chrestomație română*, vol. I, Bucureşti, Socec & Co., Leipzig, F. A. Brockhaus, 1891. În crestomația lui M. Gaster, documentul menționat, publicat la p. 355 – 357, este datat în jurul anului 1705, poartă titlul *Glosar de plante slavono-român* şi cuprinde două secțiuni: „*glosar de erburi*" şi „*glosar de pomi*". Cercetări mai recente arată, însă, că prima atestare lexicografică a unor nume de plante datează de la mijlocul secolului al XVII-lea, nu de la începutul secolului al XVIII-lea, cum indică Bejan. În studiul introductiv la *Dictionarium valachico-latinum*, Gheorghe Chivu (2008: 12), editorul textului, concluzionează, în baza unor dovezi clare, că dicționarul a fost scris „*fără dubiu la mijlocul secolului al XVII-lea (la o dată cuprinsă între 1640 şi 1660)*". Cu privire la denumirile de plante, editorul textului comentează că dicționarul „*oferă (...) specialiştilor cel mai bogat inventar de termeni etnobotanici dintre scrierile româneşti alcătuite până la mijlocul secolului al XVIII-lea*." (Chivu 2008: 60).

Prin urmare, dacă este adevărat că prima lucrare lexicografică românească cuprinde un inventar bogat de nume de plante, nu este mai puțin adevărat că luând în calcul numele de locuri şi de persoane formate de la nume de plante, atestarea scrisă a denumirilor românești de plante coincide, în linii mari, cu apariția primelor acte şi documente rămase din epoca feudală, colecția națională de izvoare medievale românești *Documenta Romaniae Historica* fiind reprezentativă în acest sens.

Revenind la proprietățile modelului popular de numire a plantelor, se observă că cea mai importantă trăsătură este *dimensiunea empirică*, potrivit căreia denumirea se face în acord cu trăsăturile observabile ale realiilor vegetale: 1) aspectul general al plantei sau al uneia dintre părțile constitutive: *ghimpoasă*[2] (Arcticum lappa); 2) coloritul plantei sau al uneia dintre părți: *albăstrică*[3] (Aster tripolium);

[2] Drăgulescu 2010: 285; rom. *ghimpoasă* < rom. *ghimpe* + suf. *–oasă*.

[3] Drăgulescu 2010: 32; rom. *albăstrică* < rom. *albastră* + suf. *–ică*.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

3) gustul sau mirosul plantei ori al uneia dintre părți: *dulcișor*[4] (Hedysarum grandiflorum); *mirodele*[5] (Diplotaxis tenuifolia); 4) „comportamentul" plantei: *somnișor*[6] (Calamintha clinopodium); 5) proprietățile sevei: *lăptic*[7] (Euphorbia cyparissias); 6) întrebuințarea plantei, cu următoarele subclase: a) terapeutică: *negelariță*[8] (Chelidonium majus); b) magică: *drăgostiță*[9] (Sedum maximum); c) ornamentală: *bucuriță*[10] (Euphrasia stricta); d) practică: *măturișcă*[11] (Artemisia annua); 7) locul: a) de creștere: *băltățele*[12] (Ranunculus acris); b) de origine reală sau presupusă: *turcoaice*[13] (Zinnia elegans); 8) perioada de apariție, maturizare sau înflorire, cu subclasele: a) momentul zilei: *zorele*[14] (Convolvulus arvensis); b) anotimpul: *primăveriță*[15] (Galanthus nivalis); c) sărbătorile religioase: *crăciunele*[16] (Euphorbia pulcherrima).

---

[4] Drăgulescu 2010: 238; rom. *dulcișor* < rom. *dulce* + suf. *–işor*.

[5] Drăgulescu 2010: 407; rom *mirodele* < rom. *mirodie*, cuvânt de origine grecească, cel mai probabil împrumutat prin bulgară, întrebuințat în trecut pentru a desemna, mai întâi, *pătrunjelul*, și, prin extensie, o clasă mai largă de plante aromatice.

[6] Drăgulescu 2010: 575; rom. *somnișor* este un derivat al rom. *somn*.

[7] Drăgulescu 2010: 348; rom. *lăptic* este un diminutiv al substantivului *lapte*. Termenul desemnează albeața sevei.

[8] Drăgulescu 2010: 428; în trecut, planta era folosită în leacurile contra negilor.

[9] Drăgulescu 2010: 236; rom. *drăgostiță* este un derivat al subst. *dragoste*. Fitonimul indică folosirea plantei în descântece de dragoste.

[10] Drăgulescu 2010: 97.

[11] Drăgulescu 2010: 394; rom. *măturișcă* < rom. *mătură* + suf. *-işcă*.

[12] Drăgulescu 2010: 60; denumirea populară semnalează că planta crește în zone de baltă și mlăștinoase.

[13] Drăgulescu 2010: 628 consideră că „*numele ar putea sugera naționalitatea femeilor de la care româncele au luat planta pentru a o cultiva în grădini*".

[14] Drăgulescu 2010: 670; numele comun sugerează că planta își deschide inflorescența în zorii zilei.

[15] Drăgulescu 2010: 507; denumirea este ilustrativă în a semnala că planta crește la începutul primăverii.

[16] Drăgulescu 2010: 208; fitonimul indică perioada de maturizare a plantei.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

O altă particularitate este *variabilitatea denominativă*. Una şi aceeaşi plantă capătă denumiri care diferă de la o regiune la alta: *brîul Maicii Domnului*, *iarba şarpelui*, în Transilvania, *iarbă neagră şi mare*, în Muntenia (Phalaris arundinacea). Variaţia diatopică a fitonimelor populare se observă, deopotrivă, în plan fonetic şi morfologic: *aglice/ agrice, agliciu, agliş, agliţ*, *aglicea/ agricea*, *aglicel* (Filipendula vulgaris). Existenţa variantelor denominative poate fi explicată atât prin faptul că de la o regiune la alta nu se fac distincţii denominative foarte clare între plante cu înfăţişare asemănătoare, pe de o parte, sau că aceeaşi realitate botanică are mai multe denumiri puse în circulaţie în diverse perioade istorice, pe de altă parte.

Imprecizia denominativă este consecinţa variabilităţii, ceea ce face ca aceeaşi denumire să fie folosită pentru a numi mai multe plante sau ca aceeaşi plantă să aibă mai multe denumiri. De pildă, termenul *argiţică* este folosită pentru a denumi plante precum Dryas octopetala, Lithospermum arvense, Potentilla anserina, primele două având flori asemănătoare ca formă şi cromatică, iar cea de-a treia având la maturitate flori galbene, dar frunze brumării, coloritul lor argintiu fiind detaliul care motivează numele.

Necesitatea de a face, totuşi, deosebire între plante asemănătoare a determinat *specializarea denominativă* a unor elemente lexical-formative. Astfel, dacă se au în vedere plante ale căror flori au formă şi cromatică asemănătoare, cum ar fi, de pildă, Aster tripolium, Consolida regalis şi Centaurea cyanus, se va observa că deosebirile din planul realităţii sunt marcate în planul denumirii prin sufixe diminutivale diferite: *albăstrică* (Aster tripolium) – *albăstrioară* (Consolida regalis) - *albăstriţă* (Centaurea cyanus). Specializarea unor sufixe pentru a forma termeni etnobotanici este mai clară şi mai productivă în cazul plantelor medicinale ale căror denumiri s-au format prin derivare progresivă de la denumirile bolilor pe care le lecuiesc: bolînd*ariţă*, brînc*ariţă*, negel*ariţă* etc.

O altă proprietate importantă a modelului naiv este *denominaţia vagă*. Dacă imprecizia denominativă reflectă oscilaţiile în formarea,

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

adoptarea şi punerea în circulaţie a unor denumiri unice şi stabile pentru plante, denominaţia vagă reliefează limitările în a cunoaşte în toate situaţiile, prin datele oferite de simţuri, deosebirile esenţiale dintre realităţile botanice. Denominaţia vagă se observă, mai cu seamă, în cazul denumirilor compuse din care fac parte termeni etnobotanici generici, *buruiană*, *iarbă*, *floare*, cărora li se adaugă diverse determinative ce evidenţiază unele trăsături observabile (v. supra, *dimensiunea empirică*). Astfel, în limba română, conform dicţionarului coordonat de Al. Borza (1968), tiparul [*buruiană* + determinant] se concretizează în aproximativ 200 de denumiri, schema [*floare* + determinant] are în jur de 150 de realizări denominative, iar modelul [*iarbă* + determinant] este cel mai productiv, cu peste 400 de realizări. Randamentul ridicat al tiparului formativ [*fitonim popular generic* + *determinativ(e)*] accentuează un aspect mai puţin cercetat, anume că termenii generici reflectă „genul" iar determinativele individualizează „specia", aşa cum se întâmplă cu constituenţii modelului denominativ savant. Această convergenţă arată că, în mod empiric, au fost realizate opoziţii denominative care, deşi nu au rigoarea şi precizia celor ştiinţifice, pun în lumină orizontul de cunoaştere şi experienţa de viaţă a vorbitorilor. Astfel, dacă se iau în considerare denumiri etnobotanice precum *buruiană de brâncă*, *buruiană dulce*, *buruiană păroasă*, *buruiană de sat* (Borza, 1968), se constată că „genul" exprimat prin substantivul *buruiană* cunoaşte mai multe „specii" exprimate prin determinanţi care identifică: a) boala pe care planta o lecuieşte (*buruiană de brâncă*); b) gustul unor părţi ale plantei (*buruiană dulce*); c) aspectul (*buruiană păroasă*) şi d) habitatul (*buruiană de sat*). Pe de altă parte, trebuie arătat că, în limba română, procedeele formative cele mai productive sunt derivarea şi compunerea (vezi infra) astfel încât o analiză comparativă a fitonimelor populare româneşti şi a denumirilor de plante din alte limbi, în vederea stabilirii corespondenţelor şi deosebirilor dintre modelul cognitiv naiv şi cel ştiinţific, trebuie să ţină seamă de particularităţile genetice şi structurale ale idiomurilor luate în atenţie.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

Nu în ultimul rând, trebuie amintită *specificitatea culturală* a modelelor naive. Întrucât multe denumiri de plante sunt reflectări lingvistice ale unor valori, practici, credințe și comportamente umane specifice unui anumit popor este de așteptat ca bazele antropologice ale numirii să pună în valoare idiosincraziile imaginarului și modelului denominativ popular. De pildă, între denumirile românești ale plantelor există termeni care oglindesc existența a două straturi culturale, precreștin și creștin, cu pondere și importanță diferite în imaginarul colectiv, aspect ce va fi analizat după semnalarea trăsăturilor generice ale celor două modele de numire a plantelor.

Trăsăturile modelului savant. Învățatul care a pus bazele științifice ale modelelor denominative existente în botanică și zoologie este naturalistul suedez Carl von Linné (lat. Carolus Linnaeus)[17]. La aproape trei secole de când părintele taxonomiei moderne a fixat principiile nomenclaturale care au impulsionat dezvoltarea sistematicii în științele naturale, ideile sale continuă să fie considerate rădăcinile din care s-au dezvoltat trăsăturile modelului savant în botanică și în alte discipline.

Una din trăsăturile care desparte modelul științific de cel popular este *sistematicitatea*. În viziunea lui Linné (Váczy et al. 1999: 89), descrierea sistematică reprezenta fundamentul cercetării științifice moderne: „*Prima treaptă a înțelepciunii este să ne cunoaştem pe noi înșine; apoi, obiectele pe care putem să le diferențiem între ele și să le*

[17] Pentru o descriere a condițiilor istorice care au favorizat geneza și răspândirea ideilor lui Linné, vezi Greene/Evermann (1912). O mică antologie cuprinzând fragmente din scrierile lui Linné a fost publicată în România de Váczy et al. (1999). Alcock (1876) publică o foarte instructivă și documentată istorie a botanicii de până în secolul al XIX-lea și un glosar consistent în care explică etimologiile unora dintre denumirile științifice cele mai răspândite. Unele din cele mai bune lucrări referitoare la denumirile științifice ale plantelor sunt semnate de William T. Stearn (1966, ediția a treia, revizuită, 1983) și de David Gledhill (ediția a patra, 2008). Pentru valorificarea limbilor latină și greacă în terminologia științifică, vezi Nybakken (1959).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

cunoaştem bazându-ne pe aşezarea lor într-o clasificare şi pe denumirea lor corespunzătoare; astfel, clasificarea pe care o facem şi denumirea pe care le-o dăm vor forma temeliile ştiinţei noastre. (...) Cel care studiază natura (naturalistul) este cel ce distinge corect părţile ce alcătuiesc natura şi pe care le descrie şi le numeşte corect după numărul şi forma lor, după aşezarea şi proporţiile dintre părţi". Descrierea şi numirea, notează savantul suedez, trebuie să se facă în chip corect, adică în acord cu esenţa realităţii pe care omul de ştiinţă o cercetează. Din acest punct de vedere, Nybakken (1959: 15) observă că, în modelele ştiinţifice din ştiinţele naturale, numirea se face în acord cu o schemă de numire (*nomenclatura binară*) şi cu o schemă de clasificare (*taxonomie*), iar Stearn (1985: 16) comentează că denumirile ştiinţifice ale plantelor sunt „*definiţii stipulative*", adică alegeri deliberate şi arbitrare ale denumirilor date anumitor realităţi. Sistematicitatea modelului denominativ ştiinţific reflectă *arbitrarietatea* acestuia, adică organizarea sa în funcţie de raporturile pe care omul de ştiinţă le stabileşte prin observaţie, descriere şi clasificare.

Specificitatea nomenclaturală este o altă trăsătură a modelelor savante prin care se arată că fiecare domeniu de cercetare ştiinţifică are necesităţi denominative specifice (Nybakken 1959). De pildă, dacă denumirile botanice sunt structuri lingvistice binare, în care primul termen arată genul, iar cel de-al doilea, specia, *Leontopodium alpinum* → lat. *Leontopodium* < gr. leonto-podion 'piciorul leului' (Gledhill, 2008: 234) + lat. *Alpinus*, *-a*, *-um* 'care creşte în Alpi sau în zona alpină a altor munţi' (Stearne, 1985: 383), în denumirile ştiinţifice din chimie domină cuvintele compuse din constituenţi care denumesc substanţele primare şi modul lor de combinare: *hexaclorciclohexan*, insecticid pe bază de clor şi de benzen hidrogenat.

Precizia denominativă este o proprietate esenţială a modelelor savante. Potrivit acestei caracteristici, un termen ştiinţific va sugera cât mai clar posibil proprietăţile conceptului sau lucrului pe care îl denumeşte. Nybakken (1959: 16) arată că în botanică numărul mare al genurilor şi încrucişarea lor a determinat, ocazional, apariţia unor

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

denumiri ştiinţifice întemeiate pe anagrame [*Muilla* < *Allium*]. Apariţia denumirii formate prin anagramă este motivată de faptul că speciile de plante din genul Muilla, deşi fac parte din familia crinului, au flori asemănătoare cu ale celor din genul *Allium*, acesta fiind fundamentul cognitiv care generează anagrama. De altfel, precizia denominativă este, în viziunea lui Linné (Váczy et al. 1999: 108), o condiţie fundamentală a alcătuirii unei denumiri botanice: „*Termenii tehnici aleşi trebuie să fie clari, pentru a evita confuziile şi erorile*". Naturalistul recomanda chiar ca numele de gen să reflecte caracteristicile esenţiale ale plantelor, să nu existe denumiri comune cu cele din zoologie şi mineralogie şi să nu se preia în botanică denumiri din medicină (din anatomie şi patologie, mai ales). Totodată, în alcătuirea nomenclaturii binare, Linné (Váczy et al. 1999: 108 ş.u.) respingea *denumirile hibride*, rezultate din împreunarea sau alăturarea de termeni greceşti şi latini pentru a forma o denumire de gen, *denumirile paronomastice*, adică alăturările de elemente lexicale cu sonorităţi asemănătoare, *denumirile care nu provin din latină sau greacă*, *denumirile după nume de sfinţi* (dar accepta denumirile create după numele unor zeităţi) şi *denumirile după nume de oameni celebri*, excepţie făcând poeţii, feţele regale şi botaniştii. În privinţa denominativelor pentru specie, învăţatul recomanda evitarea denumirii în conformitate cu *dimensiunile* plantei, *locul de creştere*, *culoarea*, *mirosul*, *gustul*, *întrebuinţarea*, adică trăsăturile „*înşelătoare*" (termenul îi aparţine lui Linné) pe care se întemeiază denumirile populare.

Stabilitatea terminologică este considerată, încă din secolul al XVIII-lea[18], poate chiar mai devreme, o condiţie fără de care nomenclatura ştiinţifică nu s-ar fi putut deosebi de cea populară. Nybakken (1959: 23) afirmă că, odată format, un termen ştiinţific nu

[18] „*Numele genului trebuie să fie unic în cuprinsul aceluiaşi grup al genului. Numele genului trebuie să fie desemnat ca durabil înainte de a crea numele speciei. (...) Denumirile de gen care sunt potrivite nu este permis să le schimbăm, chiar dacă s-ar găsi altele mai bune.*" (Váczy et al. 1999: 108-109).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

poate fi schimbat nici sub aspectul formei, nici sub aspectul conținutului, în vreme ce Stearn (1985: 282 ș.u.) comentează că în *Codul internațional de nomenclatură botanică* unele dintre recomandările lui Linné au devenit prescripții, iar altele au fost respinse.

Economia și *eufonia* sunt trăsături pe care Nybakken (1959: 20-21) le consideră relevante pentru orice terminologie științifică. De altfel, aceste caracteristici au fost propuse și de părintele taxonomiei moderne, care nota că în nomenclatura botanică trebuie evitate „*numele de gen mai lungi decât 12 litere (nomina sesquipedalis), ca și numele dizgrațioase*." (Váczy et al. 1999: 109).

O descriere a domeniilor onomasiologice reflectate în planul semantic al denumirilor etnobotanice și științifice poate pune în evidență aspectele comune și distinctive ale celor două modele. Problema *continuității* și *creativității denominative* are o importanță crucială în observarea asemănărilor și deosebirilor între modelul naiv și cel savant. O comparație a celor două tipuri de terminologii, populară și științifică, permite observarea faptului că multe fitonime populare din latină și greacă au devenit, în timp, constituenți ai nomenclaturii științifice. Totodată, unele dintre denumirile populare de plante aparținând limbii latine au fost moștenite în limbile romanice și fac astăzi parte atât din tezaurul denominativ popular cât și din terminologia botanică științifică. Un exemplu în acest sens este lat. *al(l)ium* ai cărui urmași romanici, rom. *ai*, it. *aglio*, prov. *alh*, fr. *ail*, cat. *all*, span. *ajo*, port. *alho* (Körting, 1901: 42) îl au drept corespondent științific pe lat. *Allium*, care denumește genul plantelor înrudite cu ceapa. Pe de altă parte, în nomenclatura botanică savantă[19] denumirea

[19] Deși terminologia botanică științifică s-a format pe baza resurselor denominative greco-latine, latina botanică este „o limbă artificială" sau, mai precis, o *lingua franca* a naturaliștilor, o variantă specializată funcțional a latinei din secolul al XVI-lea (Stearn, 1985: 11). Ea este expresia eforturilor oamenilor de știință de a da, conform dezideratului linnéan nume *corecte* elementelor lumii vegetale.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

genului are rol asemănător *numelui de familie*, iar denumirea speciei se apropie ca funcționare de *prenume*, însă nu același lucru se poate afirma și despre urmașii romanici ai lat. *al(l)ium*. Pus în circulație pe cale savantă, lat. *Allium* a devenit termen științific universal, întrebuințat de toți botaniștii, indiferent de cultura din care fac parte și de limba pe care o vorbesc, în vreme ce cuvintele provenite din lat. *al(l)ium* supraviețuiesc, ca elemente regionale sau arhaice, doar în spațiul romanic.

Influența modelului empiric asupra modelului științific a fost urmată de influența modelului savant asupra modelului naiv. Un exemplu al forței cu care s-a exercitat această influență este termenul *beladonă*, pătruns pe cale cultă în vocabularul denumirilor populare ale plantelor și vechiculat ca echivalent pentru mult mai vechiul *mătrăgună*. Înainte de a fi răspândit grație nomenclaturii binominale, cuvântul italian *belladonna*, atestat ca termen botanic încă din secolul al XVI-lea, a fost adoptat și pus în circuitul denominativ științific de Carl von Linné, botanistul care a dat mătrăgunei numele științific *Atropa belladonna* < gr. *Atropos*[20] și ital. *belladonna*[21]. Exemplul reflectă dimensiunea livrescă a unor surse de constituire a terminologiei științifice[22]. Din momentul acceptării și adoptării de către comunitatea

[20] *Atropos*, notează Kernbach (1989: 58), este „una dintre Moire, simbolizând încetarea ireversibilă a vieții; era reprezentată figurativ adesea cu o unealtă de tăiat, exprimând astfel operația de retezare a firului vieții". Numele mitologic transmite metaforic un atribut esențial al plantei, anume toxicitatea.

[21] Termenul *belladonna* 'doamnă frumoasă' face trimitere (Alcock 1876: 108; Gledhill 2008: 68) la obiceiul venețiencelor din înalta societate de a întrebuința sucul sau decoctul de mătrăgună pentru înfrumusețare, mai precis pentru a da paloare obrajilor, pentru a face pistruii să dispară și pentru a da strălucire ochilor, prin dilatarea pupilelor cu ajutorul unui extract de mătrăgună.

[22] Unele din sursele onomasiologice specifice terminologiei științifice sunt: 1) ființele din mitologia greco-latină, în special, și din mitologiile clasice, în general: *Achillea millefolium* (coada-șoricelului) < termenul Achillea s-a format de la numele grecesc al lui Ahile și denumește planta cu care marele erou l-ar fi vindecat pe Telephos

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

ştiinţifică, denumirea speciei s-a răspândit în multe limbi europene şi a pătruns şi în uzul nespecialiştilor: fr. *belladone*, engl. *belladonna*, germ. *Belladonna*, rom. *beladonă* etc.

Spre deosebire de sursele nomenclaturii botanice ştiinţifice, orientate mai degrabă către livresc şi originalitate auctorială[23], sursele denumirilor populare româneşti de plante reliefează legătura fiinţei umane cu universul înconjurător şi evidenţiază bogăţia imaginarului lingvistic colectiv, prin referire la: 1) părţi ale corpului: *limbariţă* (Alisma plantago-aquatica); *ochişoară* (Filago minima); 2) animale: *ursoaică* (Echium altissimum); *vulpoi* (Sorghum halepense); 3) păsări: *buhă* (Taraxacum officinale); *vulturică* (Hieracium aurantiacum); 4) insecte: *albină* (Ophrys cornuta); *puricică* (Polygonum persicaria); 5) plante: *grâuşor* (Ficaria verna); *hrenuţ* (Rumex crispus); 6) obiecte de îmbrăcăminte: *rochia-doamnei* (Campanula rotundifolia); 7) podoabe: *cerceluţ* (Fuchsia coccinea); *beteala-miresei* (Cymbalaria muralis); 8) alimente: *plăcinţele* (Trollius europaeus); *untişor* (Taraxacum officinale); 9) obiecte de cult: *cădelniţă* (Campanula carpatica); *pristolnic* (Abutillon teophrasti); 10) obiecte de uz cotidian: *căldăruşă* (Aquilegia vulgaris); *tăşculiţă* (Bidens cernuus); 11) obiecte militare: *sabie* (Iris germanica), *suliţică* (Dorycnium germanicum); 12) bani: *bănuţi* (Bellis perennis), *părăluţe* (Bellis perennis); 13) legătura cu sacrul: *mila-Domnului* (Ajuga

(Lyons 1900: 11), fiul lui Hercule, în schimbul promisiunii că acesta din urmă le va arăta aheilor drumul spre Troia; 2) nume de botanişti celebri: *Linnea borealis*; 3) numele descoperitorului sau al cultivatorului: *Gentiana asclepiadea* (lumânărică, Borza 1968: 75) < denumirea ştiinţifică a genului ar fi fost dată de Plinius în onorarea regelui ilir Gentius (Lyons 1900: 171), despre care se crede că ar fi descoperit proprietăţile vindecătoare ale plantelor din genul care îi poartă numele, în timp ce denumirea speciei are ca prototip denominativ numele zeului grec al medicinei, *Asklepios* (Lat. *Asclepius*), astfel semnalându-se că planta are proprietăţi medicinale.

[23] Nomenclatura botanică savantă este însoţită de numele sau de iniţiala celui care a dat denumirea ştiinţifică, ceea ce arată că acest model ilustrează existenţa creativităţii individuale, în timp ce modelul popular oglindeşte existenţa creativităţii anonime şi colective.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

laxmanni); *cheița raiului* (Commelina communis); 14) fabulosul: *vrăjitoare* (Circaea lutetiana); *zmeoaică* (Laser pitium latifolium); 15) relații interumane: *cumătră* (Erodium cicutarium); *uncheșel* (Nigella damascena); 16) apartenența etnică: *unguraș* (Marrubium peregrinum); *țigănași* (Tagetes patula); 17) timp: *primăveriță* (Galanthus nivalis); *zorele* (Convolvulus arvensis); 18) spațiu: *dosnică* (Cerinthe minor); *grohotiș* (Rhinanthus glaber); 19) corpuri cerești: *steluță* (Aster amellus); *soarele și luna* (Ranunculus auricomus) etc.

Cercetarea aprofundată a surselor pe care se întemeiată numirea naivă (populară) și savantă (științifică) a plantelor ar putea aduce date noi cu privire la modul în care ființa umană înțelege să conceptualizeze și să numească realitățile din lumea fenomenală, întrucât numele „*pot dezvălui informați cruciale privind genul, înrudirea, originea geografică și religia*" vorbitorilor (Bodenhorn/vom Bruck 2006: 4). De exemplu, dacă luăm ca punct de referință oglindirea credințelor religioase în lexicul unei limbi istorice vom observa că sursa onomasiologică respectivă este prezentă atât în tiparele nomenclaturii botanice științifice cât și în cele ale vocabularelor etnobotanice, însă este important să notăm că aceasta are - în cele două categorii de modele denominative - pertinență și pregnanță de rang diferit. Pentru modelul savant, acest izvor al numirii este astăzi periferic; în schimb, în vocabularele etnobotanice ale multor limbi, el este una din sursele de numire dominante. În acord cu Bejan (1991: 41), cel mai important domeniu denominativ din vocabularul românesc al numelor de plante este cel al animalelor și păsărilor, urmat de cel al ființelor supranaturale. Mai departe, cel de-al doilea domeniu este alcătuit din două subdomenii, mai exact ansamblul termenilor referitori la ființe mitologice precum ielele, zânele sau zmeii și vocabularul incluzând referințe cu rezonanță creștină, din care fac parte constituenți precum Dumnezeu, Hristos, Maica Domnului, sfinții ș.am.d. Fără a oferi evidențe de ordin statistic, Bejan (1991: 97) notează că cel mai frecvent constituent lexical care participă la dezvoltarea denumirilor populare românești de plante aparținând domeniului ființelor supranaturale este

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

drac, dar constituenți precum *popă*, *Maica Domnului*, *Sf. Maria*, *Maica Precista* au și ei un rol important în alcătuirea vocabularului etnobotanic cu rezonanță creștină. Constatarea nu evidențiază doar prezumția că diavolul este entitatea supranaturală prototipică în formarea unor denumiri etnobotanice românești având ca izvor vastul domeniu „mitologie și religie", ci pune în valoare și veneraţia de care Maica Domnului se bucură în Biserica Ortodoxă și în folclorul românesc[24], din moment ce multe nume de plante stau în legătură cu această emblemă a creștinismului. La o privire mai atentă, se observă că asemenea constituenți lexicali foarte potenți în a da naștere unor fitonime nu sunt specifici vocabularului etnobotanic românesc, ci, dimpotrivă, figurează în terminologiile etnobotanice ale mai multor limbi vorbite de popoarele creștine. De fapt, în Evul Mediu și în Renaștere denumirile de plante cu originea în numele divinității și ale sfinților erau atât de răspîndite încât latina botanică a învățaților vremii, întemeiată pe tradiția denominativă de tip popular, cuprindea multe astfel de denumiri. Ca reacție față de această modă lingvistică, Carl von Linné (Carol Linnaeus), fondatorul nomenclaturii botanice științifice, descuraja fățiș - în Secolul Luminilor – practica de a boteza plantele cu nume de sfinți, iar acest tip de atitudine reflectă în mod clar că sosise timpul ca nomenclatura științifică să se desprindă din matca vechilor obișnuințe denominative. „*Numele de gen*" – scrie Linné, în faimoasa *Philosophia Botanica*[25] (1751), reluând o afirmație dintr-o lucrare anterioară, *Critica Botanica*[26] (1737: 69) – „*nu ar trebui date abuziv*

[24] Culegeri de producții folclorice precum Marian (1904) sau Teodorescu (1885) probează prezența tutelară a Maicii Domnului și a Divinității în spiritualitatea populară românească.

[25] Linnaeus' *Philosophia Botanica*, traducere în limba engleză de Stephen Freer, Oxford University Press, 2003; traducerea și adaptarea în limba română a fragmentui citat ne aparțin.

[26] „*Nominibus genericis non abuti decet ad Sanctorum hominumque in alia arte Illustrium memoriam conservandam, vel favorem captandum.*"

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

pentru a câștiga protecția sfinților și a oamenilor faimoși sau pentru a-i sărbători". Ghicim în spatele acestui precept etica protestantă pe care unul din marii părinți ai terminologiilor științifice o angajează discret în a formula regulile de atribuire a denumirilor științifice, aspect nu foarte dificil de probat dacă se ține cont de faptul că recomandarea linneană se sprijină bibliografic pe contribuția notabilă și reacționară a botanistului elvețian Johann Bauhin, *De Plantis a' Divis Sanctis've Nomen Habentibus* (1591), publicată cu aproape un veac și jumătate înainte de apariția lucrărilor fondatoare ale savantului suedez.

Chiar dacă multe dintre sentențiile lui Linné privind nomenclatura botanică științifică sunt astăzi obsolete, este important să observăm că pentru inteligența secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea reforma practicilor de numire a plantelor și animalelor s-a concretizat într-o îndepărtare graduală și pronunțată de marile tradiții denominative ale Antichității și Evului Mediu. Pe măsură ce Linné înlocuia denumiri de gen de inspirație romano-catolică precum *Sanct. Tritinatis*, *Alberti*, *Antonii*, *Benedicti*, *Christophori*, *Gerardi*, *Georgii*, *Guilielmi*, *Johannis*, *Jacobi*, *Kunigundis*, *Ladislai*, *Laurentii*, *Pauli*, *Petri*, *Philippi*, *Quirini*, *Ruperti*, *Simeonis*, *Stephani*, *Valentini*, *Zachariae* cu nume laice și „barbare"[27] precum *Hepatica*, *Erysimum*, *Geum*, *Actaea*, *Aegopodium*, *Valeriana*, *Agrimonia*, *Artemisia*, *Senecio*, *Eupatorium*, *Gentiana*, *Sanicula*, *Primula*, *Parietaria*, *Isatis*, *Tussilago*, *Geranium*, *Malva*, *Circaea*, *Paeonia*, *Centauria*[28] despărțirea de drumuri dintre cele două modele denominative, popular și științific, devenea din ce în ce mai pronunțată. Pe măsură ce terminologiile științelor naturale se standardizau și se generalizau, transformându-se în seturi de convenții dezvoltate conform unor reguli sistematice, vocabularele populare ale realităților lumii naturale își continuau vechiul și statornicul drum al

[27] Multe dintre aceste denumiri „necreștinești" reprezentă, de fapt, dovezi ale întoarcerii la tezaurul cultural și lingvistic greco-latin, bază a celor mai multe din terminologiile științifice actuale.

[28] Linnaeus 1737: 71-72. See also Linné 2003: 182-183.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

specificității lingvistice și cultural-istorice. Astfel, în nomenclatura științifică denumirile botanice cu rezonanță creștină au lăsat treptat locul unor denumiri descriptive și tehnice, în timp ce denumirile populare de plante de inspirație religioasă au continuat să ocupe un loc central în vocabularele numelor populare de plante.

Urmarea firească a acestei bifurcații în atribuirea de nume plantelor și animalelor s-a observat cu și mai multă precizie în veacul al XIX-lea, când cercetarea științifică a folclorului și a denumirilor populare de tot felul a favorizat elaborarea și publicarea unor savante lucrări lexicografice dedicate terminologiilor populare și pertinenței lor culturale, iar bogăția de denumiri etnobotanice cu referință biblică și creștină nu a putut fi trecută cu vederea de oamenii de știință. Astfel, botaniști precum Britten/Holland (1886: xvii-xviii) au putut constata că în vocabularul etnobotanic al limbii engleze exista „*un mare număr de nume de plante ce ar putea fi denumite dedicatorii*", întrucât „*oglindesc numele multor sfinți și chiar al Divinității. Totuși, cele din urmă sunt foarte puține, și reflectă pioșenia: denumiri precum* ***God Almighty's Bread and Cheese***; ***God's Eye***; ***God's Grace***; ***God's Meat***; ***Our Lord's***, sau ***Our Saviour's Flannel***; ***Christ's Hair***; ***Christ's Herb***; ***Christ's Ladder***, ***Christ's Thorn***, ***Holy Ghost*** și ***Herb Trinity*** *alcătuiesc aproape întregul inventar. Cu totul alta este referirea la Binecuvântata Fecioară Maria, căreia îi sunt dedicate foarte multe denumiri formate cu „****Lady****" sau „****Our Lady****". Consultarea cuvântului „****Lady****" va dovedi cât de numeroase sunt aceste denumiri în dicționar. Câteva denumiri strâns legate de Binecuvântata Fecioară Maria, cum ar fi* ***Virgin Mary's Cowlips***, ***Virgin Mary's Milkdrops***, ***Mary's Tears***, ***Virgin Mary's Pinch*** *perpetuează legende încântătoare, redate la denumirile respective.*

Mulți alți Sfinți au beneficiat de o recunoaștere asemănătoare, cel mai adesea pentru că plantele denumite în onoarea lor înfloreau în perioada în care ei erau sărbătoriți (...). Mai apoi, referirile la diavol au motivat apariția unei părți importante a nomenclaturii plantelor; în cea mai mare parte, acestea s-au sprijinit, așa cum e normal de presupus, pe proprietățile negative, reale sau presupuse, ale plantelor care îi poartă

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

*numele. Strâns legate de aceste denumiri sunt, probabil, și numele, destul de multe, care includ termeni precum „**Fairy**” (rom. zână) sau „**Witch**” (rom. vrăjitoare).”*. În cazul limbii engleze, inventarul unor astfel de nume de plante cu rezonanță creștină este cu atât mai semnificativ sub aspect cultural cu cât convulsiunile Reformei din secolul al XVI-lea au dus la constituirea Bisericii Anglicane, și, implicit, la crearea unui reper cultural și istoric menit să semnaleze că respectivele denumiri populare de plante sunt anterioare epocii respective. Dacă adăugăm că în foarte interesantul său tratat asupra simbolismului folcloric al plantelor, Folklard (1892) dedică întregi capitole „*plantelor Bisericii Creștine*” și „*plantelor Diavolului*”, vom indica, poate, mai bine, cât de complicat este studiul simbolismului păgân și/sau creștin al multor denumiri populare de plante.

În plan mai amplu, ideea că denumirile populare și științifice ale realităților lumii vegetale au netăgăduite izvoare denominative de ordin mitologic și religios a fost convingător ilustrată de lucrările prestigioase ale unor cercetători și savanți precum Peter Bernhardt (2008), A. de Gubernatis (1878, 1882) sau É. Roland (1896-1914). Totuși, în crearea și fixarea unor denumiri comune de plante, rolul activ jucat de diverse credințe populare sau de producții folclorice precum descântecele, fabulele, snoavele, legendele, proverbele, ghicitorile sau alte specii epice și lirice populare este, datorită gradului foarte înalt de dificultate al unui asemenea tip de investigație, mai puțin clarificat, cu toate că există destule contribuții remarcabile în planul cercetării internaționale (Thiselton-Dyer 1889, Folkard 1892) și naționale (Marian 2008, 2010). Certitudinea pe care o căpătăm prin lectura unor astfel de lucrări de referință este că vastul tablou istoric și cultural în care se înscrie numirea plantelor a suferit, în timp, schimbări majore, provocate de factori atât de natură lingvistică cât și extralingvistică.

Revenind la tema denumirilor populare de plante care oglindesc influența profundă a creștinismului, se cuvine să concluzionăm că tradiția îndelungată și foarte răspândită de a da nume plantelor sau de a le explica originea și caracteristicile în acord cu diverse repere biblice și

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

creştine a favorizat apariţia unui repertoriu bogat de fitonime, iar sursele denominative de factură mitologică au intrat, la un moment dat, în competiţie cu cele de sorginte creştină, după cum afirmă, între alţii, Britten/Holland (1886: xvii-xviii): „*unele nume reflectă transferul dinspre zeităţile păgâne spre sfinţii creştini*, *altele, au origine direct creştină*". Această afirmaţie atrage atenţia asupra celei mai importante dintre consecinţele pe care numirea populară a realităţilor naturale le-a avut în plan lingvistic. Pe de o parte, multe dintre plantele cunoscute omului îşi datorează numele faptului că ideologia şi practicile creştine s-au întrepătruns cu sau au înlocuit diverse alte habitudini lingvistice şi culturale considerate păgâne, iar această schimbare amplă manifestată în mai multe culturi a aruncat în uitare un număr incalculabil de denumiri etnobotanice. Pe de altă parte, dacă urmăm consideraţiile formulate de Britten şi Holland, intuim că plante anterior necunoscute au primit la un moment dat „botezul" creştin. Aşadar, în ce condiţii se poate vorbi despre trecerea de la o denominaţie precreştină la una creştină sau despre o desemnare de origine exclusiv creştină ?

Extraordinara diversitate a lumii plantelor şi a denumirilor acestora face foarte dificilă reconstituirea condiţiilor în care o realie vegetală a fost denumită sub influenţa creştinismului. În toate limbile naturale, plantele cunoscute de om au, de regulă, mai multe denumiri populare şi - în absenţa unor dovezi credibile care să sprijine concluzia că o plantă anterior necunoscută îşi datorează numele influenţei directe şi exclusive a creştinismului – eforturile de a cerceta circumstanţele exacte ale actului de numire rămân în mare nesatisfăcătoare. Acestei limite i se adaugă capcanele lingvistice notorii în care cercetătorul poate cădea atunci când realizează un studiu asupra istoriei denumirilor populare de plante: etimologia populară, atracţia paronimică, hipercorectitudinea şi calcul lingvistic.

Dacă pe tărâmul termenilor etnobotanici este foarte dificil de reconstituit cu acurateţe condiţiile în care o plantă şi-a primit numele, terenul nomenclaturii ştiinţifice se dovedeşte mai prielnic ţelului de a căuta denumiri cu rezonanţă exclusiv creştină, în ciuda pericolului de a

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

considera ca fiind de origine exclusiv creștină o realitate lingvistică savantă a cărei origine se află, de fapt, într-un nume popular problematic. Totuși, din moment ce nomenclatura botanică științifică s-a îndepărtat în mod explicit de tradiția atribuirii de nume cu rezonanță creștină, numai câteva tipuri de denumiri științifice de plante pot face obiectul unei analize cu folos.

În categoria denumirilor de origine exclusiv creștină pot fi incluse unele din constructele științifice cu indicație geografică și comemorativă[29]. În acord cu recomandările *Codului Internațional de Nomenclatură Botanică* (citat de Stearn 1983: 295), prezența unor indicații specific creștine, precum atributul „sfânt", este obligatorie în cazul fitonimelor formate pornind de la denumiri geografice, iar această regulă poate înlesni căutarea denumirilor științifice de plante cu sursă exclusiv creștină: „*un prefix sau un supranume care indică înnobilarea sau canonizarea poate fi omis*, *de ex.*, ***candollei*** *după De Candolle*, ***jussieui*** *după De Jussieu,* ***hilairei*** *după Sainte-Hillaire,* ***remyi*** *după St. Rémy*, *dar în indicațiile geografice 'St.' este redat ca sanctus (m.) sau sancta (f.) e.g.* ***sancti-johannis****, a(l) Sf. Ion*, ***sanctae-helenae****, a(l) Sf. Elena*".

Dat fiind că, în practica de a stabili denumiri științifice, indicațiile geografice și cele comemorative sunt intens întrebuințate pentru a identifica diverse genuri și specii de plante, căutarea modelelor denominative exclusiv creștine trebuie să țintească spre identificarea numelor de locuri și de persoane specifice perspectivei creștine. De pildă, dacă obiectul de cercetare este reprezentat de indicațiile geografice, lingvistul care studiază denumirile științifice ale plantelor trebuie să aibă în atenție faptul că „*denumirile geografice folosite în latina botanică pot fi, din unghi istoric, clasificate în trei clase, conform perioadei de referință: (1) cele romane, (2) cele puse în circulație, în Evul*

[29] Definite ca denumiri date „*în onoarea unei personalități*" (Gledhill 2008: 23), indicațiile comemorative ale numelor botanice savante au mai fost considerate și „*nume onorifice*" (Lemmon 1878).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

Mediu și în secolul al XVI-lea, din motive juridice și științifice și (3) cele moderne." (Stearn 1983: 206).

Deoarece, în Evul Mediu, dar și mai apoi, multe denumiri geografice au fost date în onoarea divinității, a Maicii Domnului sau a sfinților, e de așteptat ca denumirile științifice ale unora din plantele ce cresc în arealurile geografice „botezate" cu nume creștinești să poarte numele locului de origine. Cu alte cuvinte, în terminologia științifică a plantelor, un toponim devine baza de dezvoltare a unui fitonim. De pildă, genul *Sanctambrosia* Skottsb.[30] denumește mai multe specii de plante native de pe insula San Ambrosio, una din cele patru insule ale unui arhipelag aflat în largul coastelor chiliene, *Islas de los Desventurados* („Insulele Nefericite"). Descoperit și botezat de navigatorii veacului al XVI-lea, arhipelagul nu este - dacă se face abstracție de recenta bază navală a armatei chiliene - locuit, așa că speciile autohtone ale genului *Sanctambrosia* pot fi considerate ca purtătoare ale unui nume de sorginte exclusiv creștină. Cu toate acestea, toponimul San Ambrosio este o convenționalizare științifică a unei atracții paronimice. La origine, numele insulei a fost *St. Nabor*[31] (San Ambor), însă, sub presiunea prestigiului și autorității de care se bucură în biserica romano-catolică Sf. Ambrozie (San Ambrosio), figură tutelară a creștinismului din veacul al IV-lea d.Hr., numele ostrovului stâncos a fost preschimbat în San Ambrosio. Un alt fitonim științific, *Festuca sanctae-mathae*[32], conservă, prin epitetul speciei, o indicație de origine exclusiv creștină, fundamentată pe un nume de sfânt (Sf. Marta). Mai departe, toponimul columbian *Sierra Nevada de Santa Marta* este doar una din multele reflectări lingvistice ale stabilirii creștinilor pe continentul sud-american.

Dacă indicațiile geografice incluse în denumirile științifice de plante

[30] Quattrocchi 2000/IV: 2376.

[31] Sfinții Nabor și Felix sunt martiri creștini ai prigoanei din vremea împăratului Dioclețion (303 d.Hr.).

[32] Quattrocchi 2006/II: 954.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

permit, până la un punct, reconstituirea relativ precisă a circumstanțelor în care unei esențe vegetale i s-a atribuit un nume cu rezonanță creștină, mecanism interpretativ ușurat și faptul că istoria nomenclaturii științifice botanice este, ca și în cazul altor terminologii savante, plenar conservată în scris, indicațiile geografice prezente în denumirile etnobotanice demonstrează, în contrast cu modelul denominativ științific, cât de complicat poate fi istoricul lingvistic și cultural al unor fitonime populare și cât de alambicată poate fi, uneori, întrepătrunderea dintre viziunea naivă și cea savantă asupra lumii vegetale.

Reținând, spre exemplu, comentariile lui Lindsay (1929: 39) asupra *arborelui lui Iuda*[33], aflăm că numele popular este motivat de credința conform căreia „*acesta este copacul de care s-a spânzurat Iuda, deoarece bobocii roșii de floare care apar înaintea frunzelor seamănă cu picăturile de sânge*". Un alt cercetător, Watts (2007: 215) notează că în imaginarul popular „*florile trandafirii indică rușinea arborelui de care Iuda s-a spânzurat*". Același autor scrie că această credință de origine grecească s-a răspândit pe măsură ce arborele ornamental al cărui habitat nativ este Orientul Mijlociu a fost aclimatizat în Europa Occidentală. În călătoria sa spre Vest, planta a primit o denumire latină savantă, *arbor Judae*, care, la rândul ei, a iscat confuzii și a alimentat imaginația colectivă (Rolland 1903/IV: 79). Pe terenul limbii franceze, calchierea denumirii latinești a generat două denumiri populare concurente, *arbre de Judée* (arbore de Iudeea) și *arbre de Judas*[34]

[33] În limba engleză, denumirea comună este *Judas tree*. Numele științific al plantei, *Cercis siliquastrum*, propus de Linné în 1753, are ca izvoare etimologice gr. *kerkis* (vechi nume folosit de Teofrast pentru a denumi copacul respectiv, Quattrocchi 2000 /I: 485), însemnând 'suveică', codificare a formei alungite a capsulei de semințe, și lat. *siliqua*, cu înțeles asemănător, 'pod - capsulă', de la care s-a format termenul botanic *siliquastrum*, 'plant – plantă' (OLD 1968: 1762).

[34] „Cuvântul *Judée* (Iudeea), în loc de *Judas* (Iuda), se bazează pe confuzia iscată de terminația de genitiv *Judae* în urechile oamenilor neștiutori [de limbă latină – n.r.]" (Rolland 1903/IV: 79).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(arborele lui Iuda). Mai apoi, cel mai probabil în epoca lui Shakespeare, copacul și zestrea sa lingvistică au trecut în Albion, iar planta și-a fixat, în limba engleză, denumirea *Judas tree*, o copie lingvistică a lat. *arbor Judae*. Așadar, este corect să presupunem că pletora de denumiri populare din limbile europene, germ. *Judasbaum*, it. *albero di Giuda*, rom. *arborele Iudei*, rus. *Iudino derevo*, sp. *árbol de Judas*, trebuie pusă pe seama largii circulații a legendei cu rădăcină biblică.

În lumina considerațiilor de mai sus, descrierea unor fitonime populare românești cu rezonanță creștină va fructifica noțiunea de imaginar botanic, definită în prezenta lucrare drept lexicalizarea covențională și ades figurată a unor reprezentări istorice și culturale puse în circulație prin nume de plante ce subliniază influența creștinismului. Deși poate părea vagă, această definiție provizorie, de lucru, are menirea de a reliefa că o limbă naturală este oglinda unei culturi și mediumul dinamicii culturale. Interpretând limba ca tezaur cultural putem observa acțiunea conjugată și importanța factorilor intra- și extralingvistici în configurarea desemnării și a sensurilor, iar denumirile de plante și de animale se numără, în opinia noastră, printre exemplele tipice de ilustrare a dimensiunii antropologice a unei limbi.

Analiza denumirilor populare românești prezentate în cele ce urmează a fost realizată urmărindu-se două aspecte de bază, procedeele lexical-formative dominante în vocabularul etnobotanic românesc și imaginarul botanic creștin reflectat de fitonime. O atenție sporită a fost acordată compuselor în structura cărora intră constituenți ce aparțin domeniului-sursă avut în vedere: creștinismul.

Formarea cuvintelor. Consultarea dicționarelor și enciclopediilor românești de etnobotanică (Borza 1968, Drăgulescu 2010, Florea Marian, 2008-2010, Panțu 1906, Pîrvu 2002-2005) arată că cele mai productive mecanisme de formare a numelor de plante sunt derivarea și compunerea. În chip firesc, cele două procedee lexical-formative sunt responsabile de apariția a două clase de denumiri populare de plante: *fitonimele simple* (*sintetice*), alcătuite dintr-un singur cuvânt, și *fitonimele complexe* (*analitice*), formate din doi sau mai mulți

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

constituenți lexicali. Spre deosebire de această organizare a vocabularului etnobotanic românesc, nomenclatura științifică este exclusiv analitică; în botanica științifică, orice denumire are un *constituent/ nume generic* (engl. *generic name*), prin care este desemnat taxonul de rang superior, al genului, și un *constituent/ atribut specific* (engl. *specific epithet*), prin care este desemnat taxonul de rang inferior, al speciei.

Derivarea. Dintre toate tipurile de afixare, sufixarea este mecanismul cel mai eficient în formarea denumirilor populare de plante[35]. Trecerea în revistă a subdomeniilor care constituie *imaginarul botanic creștin* reflectă existența unor fitonime sintetice referitoare la:

- *sfinți*: În folclorul românesc, unii sfinți se bucură de mare prestigiu. O deosebită însemnătate în asigurarea acestui prestigiu pare să o fi avut suprapunerea sărbătorilor creștine peste vechi rituri agrare și magice, așa cum s-a întâmplat, de pildă, cu ziua Sf. Gheorghe (23 aprilie), care coincide, în mare, cu mijlocul primăverii astronomice, deci cu perioada de vârf a unor lucrări agrare, și cu ziua Sf. Dumitru (26 octombrie), care coincide, în mare, cu mijlocul toamnei, așadar cu perioada de încheiere a multor lucrări agricole. Alți sfinți, precum Sf. Petru și Pavel, sunt considerați de popor păzitorii raiului. O altă credință foarte răspândită este că de ziua Sf. Ion (24 iunie) cerurile se deschid și toate necuvântătoarele capătă darul vorbirii. De altfel, ziua solstițiului de vară este asociată cu numeroase superstiții, ritualuri și practici magice. Sf. Ilie, alungătorul de draci, sărbătorit pe 20 iulie, se bucură de mare prețuire în folclorul românesc[36]. Un colind transilvănean cules în 1873 de la un student transilvănean și publicat în colecția Teodorescu (1885: 33) sintetizează în chip ilustrativ importanța

[35] La rigoare, se poate trasa o distincție între derivatele formate inițial pe terenul limbii române și mai apoi adoptate în vocabularul etnobotanic și derivatele care denumesc plante în mod exclusiv, însă această problemă nu formează obiectul analizei de față.

[36] Vezi Pamfile 2008, Niculiță-Voronca 2008.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

sfinților cu care românii și-au împodobit numeroase creații folclorice: *„la scaunul Domnului, / la scaun de judecată / und' s'adună lumea toată, / measă mîndră mi-e întinsă / și de sfinți masa-i coprinsă:/ de Ion, sfîntul Ion, / de Ilie, sfînt Ilie / și Petru, sfîntul Petru, / cu toți sfinții d'a'mpreună / ospătînd cu voiă bună.*".

În calitate de matrice denominative pentru unele nume populare de plante, numele acestor sfinți au stat în mod natural la baza unor creații lexicale precum *dumitriță*[37] (Aster salingnus, Begonia semperflorens, Sedum sieboldii) < (Sf.) *Dumitru* + suf. *–iță*; *georgițe*[38] (Convallaria majalis) < (Sf.) *George* + suf. *–iță*; *sîngiorgel*[39] (Pulmonaria angustifolia, Pulmonaria officinalis) < *Sîngeorgiu* + suf. *–el* sau *petreancă*[40] (Asclepias syriaca, Heliosperma quadrifidum) < (Sf.) *Petru* + suf. *-eancă*]. Alte denumiri populare împrumutate de la alte popoare, cum ar fi, de pildă, *cristoforiță* (Actaea spicata) < (Sf.) *Cristofor* + suf. *–iță*, perpetuează credința că sfântul a binecuvântat planta pentru a-i apăra pe creștini de boli cumplite ca ciuma, iar astfel de credințe au infuzat imaginarul omului medieval. Credința în puterea tămăduitoare a cristoforiței este, după cum demonstrează Rolland (1896/I: 129-130) pan-europeană, aspect probat de marele inventar de denumiri etnobotanice dezvoltate după același tipar: [iarba Sf. Cristofor].

- *sărbători*: Pe lîngă celebrările sfinților creștini, marile sărbători ale creștinătății, Nașterea și Învierea Domnului, sunt reprezentate în vocabularul botanic popular de derivate precum *crăciunele*[41] (Bergenia lingulata, Rhipsalis pachyptera) < *Crăciun* + suf. *–ele* sau *păștele*[42] (Anemone nemorosa) < *Paște* + suf. *– ele*, iar astfel de fitonime pun în evidență motivarea culturală a denumirilor de plante.

---

[37] Drăgulescu 2010: 239.
[38] Drăgulescu 2010: 281.
[39] Drăgulescu 2010: 552.
[40] Drăgulescu 2010: 478.
[41] Drăgulescu 2010: 208.
[42] Drăgulescu 2010: 467.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

- *Fecioara Maria*: există foarte puține derivate care oglindesc venerația poporului român față de Maica Domnului, un exemplu tipic fiind rom. *mărioare*[43] (Callistephus chinensis) < *Maria* + suf. *–ioare*, denumire ce semnalează că planta ajunge la maturitate în preajma Adormirii Maicii Domnului (15 august). Numărul foarte restrâns de derivate care au ca sursă numele Fecioarei Maria este însă compensat de numărul mare de compuse al căror nucleu imagistic și denominativ este reprezentat de Sf. Maria. Dacă plasăm frumosul șir de fitonime analitice în vastul peisaj al creațiilor folclorice românești dedicate Maicii Domnului și faptelor acesteia (Marian 1904, Niculiță-Voronca 2008, Pamfile 2008, Teodorescu 1885), se poate concluzia, în acord cu Mircea Eliade (1936: 33-39), că: „*Maica Domnului s'a descoperit sufletului popular românesc sub forma sa cea mai umană, mai familiară. Legendele românești asupra Maicii Domnului întrec în frăgezimea sentimentului care le-a creiat, chiar cele mai umile legende medievale germanice. Este o trăsătură caracteristică a sufletului poporului românesc de a se apropia de tainele suprafirești ale creștinimului cu umilință dar și cu o cordială spontaneitate. Este o trăsătură caracteristică, asta, dar și o dovadă de tăria sentimentului religios românesc*".

- *personaje biblice*: rom. *adămească*[44] (Ajuga laxmannii) < *Adam* + suf. *–ească* este o creație lexicală formată, cel mai probabil, după modelul altui fitonim, *avrămească*[45] (Ajuga laxmannii); cea de-a doua denumire populară este, dacă dăm crezare unor botaniști români, o etimologie populară în care este implicat numele patriarhului biblic Avram. Un alt nume popular mai sugestiv, *barba-boierului*, indică și mai bine asocierea figurată pe care o imaginația populară a stabilit-o între forma inflorescenței și sfintele personaje cu bărbi albe și lungi prezente în iconografia religioasă. Mai mult decât atât, în folclorul

[43] Drăgulescu 2010: 389.
[44] Drăgulescu 2010: 26.
[45] Drăgulescu 2010: 50.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

românesc, Adam, adesea denumit *Moș Adam*, are o bogată rețea de reprezentări literare, fapt probat de textele folclorice prezente în colecțiile de referință (Pamfile 2008/I, Teodorescu 1885). Același lucru poate fi afirmat despre biblicul Avram și despre planta numită *avrămească* (Tocilescu/Țapu 1980/I: 154, 350; III: 89, 151 etc.). Ilustrativ pentru înțelegerea uzului popular al plantelor și pentru aprecierea simbolismului lor ni se pare, de pildă, descîntecul „*în contra lipitorii și sburătorului*" prins în colecția Teodorescu (1885: 379), pe care îl redăm cu ortografia actuală: „*avrămească, / hristinească, / drăgan, / leuștean, / și odolean, / mătrăgună, / sânge-de-nou-frați, / iarba ciutei / și muma-pădurii / cum se sparge târgul / cum se sparge Oborul / așia să se spargă faptul / și lipitura, / și sburătorul*".

- *ființe celeste*: rom. *îngeraș*[46] (Begonia rex) < rom. *înger* + suf. *–aș* denumește o plantă al cărei nume este motivat de similaritatea pe care poporul a descoperit-o între aripile îngerilor și frunzele plantei. Același tipar este prezent și în denumirea științifică: în cazul binomului *Angelica archangelica*, constituentul generic *Angelica* se situează în descendența denumirii savante latinești *herba angelica*, ilustrativă în a semnala că în conștiința omului medieval planta era considerată ca având proprietăți curative (Quattrocchi 2000/I: 141). Un astfel de traseu denominativ legitimează afirmația că unele denumiri științifice ale plantelor au ca prototipuri denumiri populare.

- *diavol*: rom. *drac* a dar naștere unei ample terminologii etnobotanice constând atât din fitonime sintetice, precum *dracă*[47] (Paliurus spina-christi, Xantium spinosum), *drăcoaică*[48](Paliurus spina-christi), *drăcușor*[49] (Anthurus archeri), cât și din fitonime analitice ce vor fi discutate în cele ce urmează.

- *oameni ai bisericii*: Clerul și monahii au în folclorul românesc

[46] Drăgulescu 2010: 339.
[47] Drăgulescu 2010: 234.
[48] Drăgulescu 2010: 235
[49] Drăgulescu 2010: 235.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

reprezentări literare nu întotdeauna măgulitoare, dat fiind că diverse specii de texte folclorice pun aceste personaje în lumina critică a satirei. Această coordonată a imaginarului popular se regăsește și în terminologia poporană a plantelor[50], mai cu seamă în cazul fitonimelor compuse. Derivate precum *călugărei* (Erythronium dens-canis) < *călugăr* + suf. *–el*, *~i*, *călugărași* (Knautia arvensis) < + suf. *–aș*, *~i*, *călugărișoară*[51] (Succisa pratensis) < *călugăr* + suf. *-işoară*, fie subliniază asemănarea pe care imaginația populară o stabilește între aspectul plantelor și înfățișarea ori ținuta monahală, fie sugerează că respectivele plante sunt cel mai adesea cultivate în grădinile monastice sau cresc în preajma mănăstirilor.

- *obiecte de cult*: Rolul crucial rezervat religiei în viața comunităților creștine a determinat formarea unor nume comune de plante care au ca baze lexicale termeni denumind obiecte bisericești: *candeluță*[52] (Aquilegia vulgaris) < *candelă* + suf. *–uță*, *prescuriță*[53] (Sempervivum soboliferum) < *prescură* + suf. *–iță*.

Dintre subdomeniile amintite, cea mai bogată reprezentare lexicală se remarcă în cazul derivatelor formate de la nume de sfinți, cărora le asociem și denumirile formate prin derivare de la numele marilor sărbători. Evidențele lexicale prezente în dicționarele și enciclopediile etnobotanice susțin constatarea că una din categoriile centrale ale vocabularului popular al plantelor - timpul - este codificată lingvistic luându-se ca reper diviziunile simbolice ale calendarului creștin. În conjuncție cu alte realități culturale și lingvistice, precum literatura populară, toponimele sau antroponimele, serii lexicale precum *dumitraș* (Aster novae-angliae), *dumitrici*, *dimitrițe* (Chrysanthemum indicum), *dumitrie* (Sedum sieboldii) și *dumitriță*[54] (Aster salingnus, Begonia

[50] A se vedea, de pildă, Teodorescu 1885, Tocilescu/Țapu 1980.
[51] Drăgulescu 2010: 140.
[52] Drăgulescu 2010: 128.
[53] Drăgulescu 2010: 506.
[54] Drăgulescu 2010: 239.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

semperflorens, Sedum sieboldii) atestă prestigiul pe care o sărbătoare creștină îl poate avea în conștiința populară. Mai mult decât atât, fundamentul ritualic al numelor de plante cu rezonanță creștină nu poate fi negat dacă sunt avute în atenție familii lexicale dezvoltate, de felul celei ce are ca nucleu *Crăciunul*: *crăciunăreasă*, *crăciunărică* (Epiphyllum truncatum), *crăciunel* (Bergenia crassifolia, Epiphyllum truncatum, Phyllocactus ackermannii, Rhipsalis crispata), *crăciunele* (Bergenia lingulata, Rhipsalis pachyptera), *crăciuniță* (Begonia semperflorens, Bergenia crassifolia, Bergenia lingulata, Epiphyllum truncatum), *crăciunească* (Epiphyllum truncatum, Phyllocactus ackermannii), *crăciuneasca*[55] (Epiphyllum truncatum).

Compunerea. Diversitatea lingvistică a denumirilor de plante îi permite cercetătorului să identifice aproape orice tip de compunere. Totuși, nu toate tiparele de compunere sunt echilibrat reprezentate în terminologia botanică populară, iar această observație înlesnește trasarea unei distincții între realizările centrale, dominante, prototipice și realizările periferice, marginale, neprototipice. Din acest punct de vedere, Bejan (1991: 220 ș.u.) consideră că în terminologia populară a plantelor, realizările lexicale paratactice, dezvoltate fie prin juxtapunere, fie prin coordonare, sunt rare în raport cu realizările hipotactice, dezvoltate prin diverse tipuri de subordonare. Deși compusele hipotactice constituie modelul dominant în formarea fitonimelor analitice, trebuie arătat că distincția central-marginal se poate valorifica și pentru a demonstra că numai unele tipuri de subordonare au dat randament formativ foarte bun în vocabularul etnobotanic. Tipurile de compunere cel mai bine reprezentate în microvocabularul numelor de plante cu rezonanță creștină sunt cele dezvoltate prin:

A) *subordonare acuzativală*, realizată după schema [nume + prepoziție + nume] sau după schema [nume + adjectiv];

B) *subordonare genitivală*, realizată după schema [nume + nume

[55] Drăgulescu 2010: 208.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

propriu] sau după schema [nume + nume].

Primul tipar de compunere prin subordonare acuzativală, [nume + prepoziție + nume], este ilustrat de realizări lexicale ai căror constituenți hipotactici indică de regulă timpul când planta ajunge la maturitate: *cireș de Ispas*[56] (Cerasus avium var. juliana), *floare de Paști*[57] (Anenome nemorosa), *rujă de Rusalii*[58] (Paeonia officinalis). Vechimea[59] și stabilitatea denominativă a acestui tipar lexical-formativ este dovedită de prezența în primul dicționar al limbii române, *Dictionarium valachico-latinum* (cca. 1650), a fitonimelor analitice care îl oglindesc[60]: *măr de Svânt Pietru* (Chivu 2008: 101), *pară de Svântă Mărie* (Chivu 2008: 107). Observații asemănătoare[61] se pot face și asupra compuselor dezvoltate conform celui de-al doilea tipar hipotactic acuzatival, [nume + adjectiv], schemă concretizată în denumiri etnobotanice ai căror constituenți cu rezonanță creștină indică fie timpul de maturizare: *mere sânionești*[62], *mere sântiliești*[63], *pere sânpetrești*[64], *pere sântămărești*[65] fie habitatul: *busuioc mânăstiresc*[66]

[56] Borza 1968: 221. În calendarul creștin ortodox, *Înălțarea* (*Domnului*) sau *Ispasul*, este sărbătorită la patruzeci de zile după Înviere.

[57] Borza 1968: 233.

[58] Bejan 1991: 139. În calendarul creștin ortodox, *Pogorârea Sfântului Duh*, *Cinzecimea* sau *Rusaliile*, este sărbătorită la cincizeci de zile după Paști.

[59] Cercetări bine documentate asupra istoriei culegerii numelor populare românești de plante au întreprins, între alții, Borza 1958: 199-219 și Pop 1930a: 164: 174, Pop 1930b: 234-244.

[60] Vezi, pentru detalii, Chivu 2010: 333-340.

[61] Pentru atestări istorice ale tiparului formativ, vezi Chivu 2008: 107, „*pară popească*".

[62] Drăgulescu 2010: 386. Soiul se numește astfel pentru că merele se coc în preajma sărbătoririi nașterii sfîntului Ioan Botezătorul.

[63] Bejan 1991: 207. Soiul se numește astfel pentru că merele se coc în preajma sărbătoririi sfîntului Ilie (20 iulie).

[64] Drăgulescu 2010: 462. Soiul se numește astfel pentru că perele se coc în preajma sărbătorii sfinților apostoli Petru și Pavel (29 iunie).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(Dracocephalum moldavicum), *garoafă călugărească*[67] (Dianthus chartusianorum). Alte compuse codifică informații referitoare la miros: *lemn sfânt*[68] (Santolina chamaecyparissus), sau la mărime și formă: *clopot mânăstiresc*[69] (Campanula persicifolia).

Un interes aparte îl suscită unele creații lexicale guvernate de scheme formative acuzativale marginale, precum *treizeci-de-arginți*[70] (Lunaria annua) sau *curelele de opinci ale Domnului Hristos*[71] (Triglochin palustre), nu doar din cauză că ilustrează existența unor tipare de compunere atipice sau exotice, cât mai ales pentru că sunt lexicalizări plastice ce reflectă viziunea poporului asupra unor evenimente biblice și legendare.

---

[65] Bejan 1991: 207. Soiul se numește astfel pentru că perele se coc în preajma sărbătorilor sfintei Marii (15 august, 8 septembrie).

[66] Borza 1986: 214. Numele sugerează că planta este crescută în grădinile mănăstirilor.

[67] Borza 1986: 237. Lexicograful afirmă că denumirea populară românească este, cel mai probabil, un calc lingvistic după germ. *Kartäusernelke*, o plantă cu flori cultivată în grădinile așezărilor monastice.

[68] Borza 1968: 250. Drăgulescu 2010: 351 notează că fitonimul românesc este calchiat după *Heiliges Pochholz*, care, la rândul său, ar fi o copie a denumirii științifice (*Santolina*). Același specialist comentează că determinantul hipotactic *sfânt* se referă la mirosul plăcut al acestei plante aromatice. Quattrocchi (2000/IV: 2380) observă că denumirea științifică *Santolina* are ca sursă lat. *santolina*, dezvoltat prin atracție paronimică din lat. *santonina*, termen ce denumește un vechi trib galic, *Santoni*/*Santones*, pe al căror teritoriu s-ar fi aflat habitatul nativ al plantei „creștinate" ulterior.

[69] Borza 1968: 222. Drăgulescu 2010: 181 notează că, prin analogie cu marile clopote mănăstirești, în termenul etnobotanic sunt codificate detalii privind forma și mărimea florilor plantei.

[70] Bejan 1991: 113. Drăgulescu 2010: 621 insistă asupra ideii că în imaginarul colectiv al românilor fructele plantei sunt asemănate cu forma și mărimea banilor de argint primiți de Iuda pentru a-l trăda pe Iisus.

[71] Borza 1968: 228. Drăgulescu 2010: 224 semnalează existența unei legende botanice românești prin care se explică transformarea nojițelor de la opincile lui Dumnezeu în frunze ale plantei.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

Dacă ne îndreptăm atenția asupra tiparelor de compunere genitivală, două realități lingvistice trebuie numaidecât avute în vedere. În primul rând, se cuvine să arătăm că prin numărul compuselor dezvoltate, schemele formative de tip genitival au caracter prototipic, cel puțin în privința denumirilor etnobotanice cu rezonanță creștină. În al doilea rând, nu trebuie neglijat că primele lucrări lexicografice românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea par a legitima o ipoteză interesantă, anume că, în privința denumirilor populare de plante, tiparele acuzativale aveau, în veacurile trecute, un randament superior celor genitivale, din moment ce frecvența lor de apariție este mai pronunțat ilustrată[72]. În clasa fitonimelor compuse după schema genitivală [nume + nume propriu] intră denumiri cu rezonanță biblică și creștină referitoare la:

- *Dumnezeu*: *cămașa-Domnului*[73] (Convolvulus arvensis); *ciucurele-Domnului*[74] (Adenostyles alliariae); *coroana-lui-Hristos*[75]

[72] În lista de denumiri etnobotanice extrasă de Borza 1958: 206-208 din lexiconul lui Teodor Corbea, numărul compuselor formate după tipare hipotactice acuzativale este mai mare decât al celor formate după tipare hipotactice genitivale. Între fitonimele analitice formate după tipar genitival există și câteva cuvinte compuse de interes pentru tema lucrării de față: *iarba lui Svtu Ghiorghie* (Convallaria majalis), *iarba crucei/crucii* (Polygala comosa), *pecetea lui Solomon* (Polygonatum officinale), *pita lui svântu Ioan* (Ceratonia siliqua), *iarba Mariei Magdalenei* (Valeriana celtica), *lemnul lui Avram* (Vitex agnus castus). Prezența acestor fitonime în dicționarul lui Corbea este un argument în favoarea vechimii și statorniciei imaginarului botanic popular de inspirație creștină.

[73] Borza 1968: 217. Drăgulescu 2010: 140 notează că numele plantei este explicat printr-o legendă botanică potrivit căreia Dumnezeu și-a pus, după o ploaie, cămașa la uscat, însă veșmântul s-a micșorat, prefăcându-se în inflorescența plantei.

[74] Bejan 1991: 112. Drăgulescu 2010: 172 observă că florile plantei seamănă cu niște ciucuri.

[75] Borza 1968: 225. În imaginarul popular, aspectul florii creează imaginea coroanei de spini purtate de Iisus în timpul calvarului, în timp ce staminele ar fi aidoma cuielor folosite pentru a-l crucifica pe Hristos (Drăgulescu 2010: 202). Conform explicațiilor etimologice oferite de Quattrocchi (2000/III: 1974), imaginarul popular este conservat și

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(Passiflora coerulea); *floarea-Domnului*[76] (Aconitum napellus, Delphinium elatum); *iarba-lui-Dumnezeu*[77] (Artemisia arboratum); *inima-Domnului*[78] (Dicentra spectabilis), *lacrimile-lui-Christos*[79] (Briza media, Dicentra spectabilis); *lumânarea-Domnului*[80] (Verbascum phlomoides); *mila-Domnului*[81] (Ajuga laxmannii); *mușcata-lui-Christos*[82] (Chrysanthemum parthenium); *ochiul-lui-Christos*[83] (Aster alpinus); *pâinea-lui-Dumnezeu*[84] (Lactarius deliciosus); *papucul-Domnului*[85] (Cypripedium calceolus); *rugul-lui-Dumnezeu*[86] (a species of Rosa); *săgeata-lui-Dumnezeu*[87] (Orobanche spp.); *scaunul-*

în denumirea științifică: *Passiflora* < Lat. *passio*, -nis ('a suferi'); „*florile simbolizează suferința și crucificarea lui Isus Cristos*".

[76] Borza 1968: 234. Planta este foarte toxică.

[77] Borza 1968: 244. Drăgulescu 2010: 317 propune ca denumirea populară să fie înțeleasă drept o referire metaforică la mirosul plăcut al plantei.

[78] Borza 1968: 249. Comentariile lui Drăgulescu 2010: 334 sugerează că planta are flori foarte frumoase, în formă de inimă.

[79] Borza 1968: 249. Denumirea botanică populară este o reprezentare lingvistică sugestivă a calvarului lui Hristos (Drăgulescu 2010: 345).

[80] Borza 1968: 253. Drăgulescu 2010: 364 consideră că aspectul de lumânare al plantei ar avea, în imaginarul popular, origine divină.

[81] Borza 1968: 259. Drăgulescu 2010: 404 afirmă că denumirea etnobotanică este o copie împrumutată a unei vechi denumiri botanice medievale, *gratia Dei*, ale cărei rămășițe sunt conservate în constituentul generic al binomului științific Gratiola officinalis. Datorită asemănării dintre planta medicinală Gratiola officinalis și Ajuga laxmannii, numele celei dintîi a fost folosit pentru a o numi și pe cea de-a doua.

[82] Borza 1968: 262.

[83] Borza 1968: 265. Florile au formă de ochi.

[84] Bejan 1991: 111. Unele din părțile plantei sunt comestibile.

[85] Borza 1968: 268. În imaginația vie a poporului, florile acestor plante seamănă, prin formă și mărime, cu papucii purtați de Dumnezeu sau de Maica Domnului.(Drăgulescu 2010: 450).

[86] Bejan 1991: 141.

[87] Bejan 1991: 114. Drăgulescu 2010: 547 presupune că denumirea populară semnalează proprietățile curative ale plantei pe care țăranii o foloseau ca remediu împotriva junghiurilor, denumite și *săgetături*.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

Domnului[88] (Phlox paniculatus) etc. Foarte plastică și relevantă pentru a sublinia legăturile complexe create între caracteristicile obiective ale plantelor și perspectiva subiectivă asupra atributelor lor este și denumirea *floarea Sfintei Treimi*[89] (Viola tricolor).

- *Fecioara Maria*: *acoperământul-Maicii*[90] (Ficus carica); *brâul-Maicii-Domnului*[91] (Phalaris arundinacea); *cămașa-Maicii-Domnului*[92] (Convolvulus arvensis); *ciucurele-Maicii-Domnului*[93] (Adenostyles alliariae); *dorul-Maicii-Precista*[94] (Asplenium trichomanes); *floarea-Sf.-Mării*[95] (Aster novae-angliae); *iarba- Sf.-Mării*[96] (Hierochloe australis); *inima-Maicii-Domnului*[97] (Dicentra spectabilis); *izma-Maicii-Precista*[98]

---

[88] Bejan 1991: 109. În viziunea poporului, frunzele plantei au forma unor scaune folosite fie de ființele supranaturale păgîne, fie de cele creștine (Drăgulescu 2010: 556).

[89] Drăgulescu 2010: 260. Autorul menționează existența unei legende botanice prin care se oferă o explicație asupra denumirii populare pe care o are planta cu frumoase flori tricolore.

[90] Borza 1968: 201. Acest arbore mediteranean de mare rezonanță biblică (Musselman 2012: 55) a primit un nume, dat cel mai probabil de călugări și motivat de asemănarea coronamentului cu acoperământul de cap al Maicii Domnului (Drăgulescu 2010: 26).

[91] Borza 1968: 209. Frunzele lungi și înguste cu ornamentație albă au primit codificare lingvistică în denumirea populară (Drăgulescu 2010: 89).

[92] Borza 1968: 217.

[93] Borza 1968: 221.

[94] Borza 1968: 229. Acest fitonim este considerat de Drăgulescu 2010: 233 o corupere a denumirii *părul-Maicii-Precista*.

[95] Borza 1968: 234. Numele acestei plante este motivat, în accepția lui Drăgulescu 2010: 260, de perioada de înflorire, Sfînta Marie Mică (8 septembrie).

[96] Borza 1968: 244. Drăgulescu 2010: 321 afirmă că numele popular stă în legătură cu mirosul plăcut al plantei. Quattrocchi (2006/II :1041) sugerează că denumirea științifică conservă o veche conceptualizare populară, 'iarbă sfîntă': *Hierochloe* < Gr. hyeros 'sfînt' + chloe 'iarbă'. Cele două tipuri de denumiri, populară și științifică, oglindesc „*întrebuințarea plantei în ceremonii religioase*" (Quattrocchi 2006/II : 1041).

[97] Borza 1968: 247.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(Tanacetum balsamita); *lacrimile-Maicii-Domnului*[99] (Coix lacryma-jobi); *lemnul-Maicii-Domnului*[100] (Artemisia annua, Santolina chamaecyparissus); *lingura-Maicii-Domnului*[101] (Cochlearia officinalis); *mîna-Maicii-Domnului*[102] (Anastatica hierochuntica); *mătura-Maicii-Precista*[103] (Artemisia annua); *papucul-Maicii-Domnului*[104] (Cypripedium calceolus); *păhărelul-Maicii-Domnului*[105] (Cladonia pixidata) 107; *părul-Maicii-Domnului*[106] (Adiantum capillus-veneris, Artemisia annua); *poala-Maicii-Domnului*[107] (Convolvulus arvensis); *poala-Sfintei-Mării*[108] (Melissa

---

[98] Borza 1968: 248. Drăgulescu 2010: 337 argumentează că mirosul plăcut motivează denumirea etnobotanică. Pletora de nume populare din limbile europene pare să aibă ca izvor denumirea din latina botanică medievală: *herba Divae Mariae*.

[99] Borza 1968: 249. Quattrocchi (2000/I: 579) susține că numele științific al speciei, *lacryma-jobi*, reprezintă codificarea în latina botanică medievală a unui model denominativ care a generat multe denumiri vernaculare: Engl. *Job's tears*.

[100] Borza 1968: 250.

[101] Bejan 1991: 109. Frunzele plantei au aspect de linguriță (Drăgulescu 2010: 358).

[102] Borza 1968: 260. Drăgulescu 2010: 396 notează că această plantă cu habitat nativ în deșerturile Egiptului și Siriei are proprietatea de a se deschide ca o palmă atunci cînd este udată. Simion Florea Marian (2010/II: 423) consideră că planta a fost naturalizată în țările române de călugări, care, de altfel, i-ar fi dat și numele popular. Același autor arată că, în folclorul românesc, denumirea populară este explicată printr-o legendă botanică.

[103] Borza 1968: 258. Drăgulescu 2010: 394 arată că în trecut planta era folosită pentru a confecționa mături.

[104] Borza 1968: 267.

[105] Bejan 1991: 107. Forma acestui lichen are aspectul unui pahar de mici dimensiuni.

[106] Borza 1968: 268. Planta are ramuri fine și subțiri, aidoma firelor de păr. Pe baza exemplelor date de Quattrocchi (2000/I: 51), se poate concluzia că denumiri populare precum engl. *Venus' hair* sau it. *capelvenere* pot fi considerate calcuri după codificarea științifică fixată de Linné. Prin urmare, fitonimul popular românesc *părul Vinerei* ar putea fi, de asemenea, un calc după model străin.

[107] Bejan 1991: 109. Drăgulescu 2010: 493 presupune că florile plantei sunt prin tradiție asociate cu veșmintele Maicii Domnului.

[108] Bejan 1991: 109. Drăgulescu 2010: 493 comentează că multe plante aromatice denumite în popor *poala-Sfintei-Mării* sunt motivate de credința că veșmintele Fecioarei

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

officinalis) etc.

- *sfinți*: Sf. Anton: *iarba-lui-Antonie*[109] (Prunella vulgaris); Sf. Christofor: *iarba-lui-Cristofor*[110] (Actaea spicata); Sf. Gheorghe: *floarea-Sângiorgiului*[111] (Corydalis cava), *iarba-lui-Sf. Gheorghe*[112] (Convallaria majalis); Sf. Ilie: *biciul-lui-Sf. Ilie*[113] (Poa nemoralis); Sf. Ion: *floarea-lui-Sântion*[114] (Galium verum), *iarba-lui-Sf. Ion*[115] (Hypericum perforatum), *pita-lui-Sf. Ion*[116] (Ceratonia siliqua); Sf. Sofia: *iarba-Sf. Sofia* (Artemisia pontica)[117]; Sf. Vasile: *buruienile-lui-Sf. Vasile*[118] (Inula britannica) etc.

- *personaje biblice*: Adam: *palma-lui-Adam*[119] (Symphytum officinale); Aron: *barba-lui-Aron*[120] (Arum maculatum); Avram: *lemnul-lui-Avram*[121] (Vitex agnus-catus); Iuda: *urechea-Iudei*[122] (Peziza

---

au un miros foarte plăcut. Simion Florea-Marian (2010/III: 79) consemnează efectele benefice ale întrebuințării plantei.

[109] Borza 1968: 244. Drăgulescu 2010: 317 subliniază că această plantă medicinală este, la popoarele catolice, pusă sub patronajul Sf. Anton, considerat mare tămăduitor.

[110] Borza 1968: 243.

[111] Borza 1968: 234. Drăgulescu 2010: 260 notează că planta se maturizează în preajma sărbătoririi sfântului Gheorghe.

[112] Borza 1968: 244.

[113] Bejan 1991: 105. Drăgulescu 2010: 71 discută asocierea imagistică dintre bici și iarba astfel denumită. Această posibilă explicație trebuie completată cu o alta, anume că semințele ajung la maturitate în preajma sărbătorii sfântului Ilie.

[114] Borza 1968: 234. Planta înflorește în preajma sărbătorii nașterii sfântului Ion.

[115] Borza 1968: 244.

[116] Bejan 1991: 166. Fructele arbustului sunt comestibile și se coc în perioada mai-iunie.

[117] Borza 1968: 244. Drăgulescu 2010: 321 notează că aceasta este o plantă aromatică.

[118] Borza 1968: 244.

[119] Bejan 1991: 51. Drăgulescu 2010: 446 presupune că denumirea populară este o figură de stil fără legătură cu vreuna din caracteristicile și proprietățile plantei.

[120] Borza 1968: 205. Quattrocchi (2000/I: 208) demonstrează că denumirea științifică are ca sursă etimologică gr. *aron* 'plantă cățărătoare', așadar diversele denumiri populare referitoare la Aron sunt, cel mai probabil, roade ale etimologiei populare.

[121] Borza 1968: 250. Drăgulescu 2010: 352 argumentează că denumirea populară românească este un calc lingvistic dezvoltat după un model denominativ a cărui origine

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

coccinea, actually Sarcoscypha coccinea); Solomon: *pecetea-lui-Solomon*[123] (Polygonatum) etc.

- ***sărbători***: Pastele: *floarea-Paștelui*[124] (Anemone nemorosa); Rusaliile: *florile Rusaliilor*[125] (Philadephus coronarius).

Celălalt tipar genitival dominant în formarea unor fitonimelor analitice cu rezonanță creștină, [nume + nume], acoperă alte subdomenii, cel mai bine reprezentate în dicționarele și enciclopediile etnobotanice românești fiind cele referitoare la:

- *diavol*: *ardeiul-dracului*[126] (Polygonum hydropiper); *banul-diavolului*[127] (Thlaspi arvense); *barba-dracului*[128] (Cuscuta epithymum);

---

trebuie căutată în latina botanică medievală, *arbor Abrahe*; după acest tipar științific primitiv s-a dezvoltat o pletoră de denumiri etnobotanice europene: germ. *Ambrahamsbaum*, rus. *Avramovo derevo* sau magh. *Abráhám fája*.

[122] Bejan 1991: 57. Drăgulescu 2010: 639 evidențiază existența unei legende botanice potrivit căreia după ce Iuda s-a spînzurat de ramura unui copac, una din urechile lui s-a lipit de o ramură și s-a prefăcut în ciupercă.

[123] Borza 1968: 270. Drăgulescu 2010: 471 notează că denumirea populară românească este un calc lingvistic după model maghiar, *Salamon pecsét*, explicație propusă mai întîi de Borza 1958: 204, 208, care observă că în lexiconul lui Teodor Corbea există numeroase „traduceri" ale unor termeni maghiari din lucrarea lui Molnár Adalberi, *Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum*, Hanoviae, 1611. Tot calcuri lingvistice sunt considerate și fitonime precum *lemnul lui D-zeu*, *pita lui svîntu Ioan*, *iarba Mariei Magdalenei*, *iarba crucii* și *lemnul lui Avram*.

[124] Borza 1968: 234. Planta înflorește în preajma Paștilor. Simion Florea Marian (2008/I: 645ff) compilează o listă bogată de denumiri regionale și menționează legenda botanică care creditează tiparul denominativ etnobotanic. În plus, autorul amintește și întrebuințările terapeutice ale plantei.

[125] Borza 1968: 235. Planta înflorește în preajma Rusaliilor.

[126] Borza 1968: 203. Drăgulescu 2010: 42 observă că numele stă în legătură cu gustul foarte iute al ardeiului.

[127] Borza 1968: 205. Drăgulescu 2010: 53 arată că denumirea populară reflectă asemănarea dintre aspectul capsulelor cu semințe și cel al monedelor.

[128] Borza 1968: 205. După Drăgulescu 2010: 56, această plantă parazită seamănă cu o barbă. Constituentul lexical hipotactic semnalează caracterul parazit al plantei.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

buruiana-dracului[129] (Echinops sphaerocephalus); *busuiocul-dracului*[130] (Galinsoga parviflora); *capul-dracului*[131] (Trifolium pratense); *căruța-dracului*[132] (Eryngium campestre); *coada-dracului*[133] (Potentilla anserina); *coasta-vrășmașului*[134] (Asparagus officinalis); *cornul-dracului*[135] (Aruncus vulgaris); *cuibul-necuratului*[136] (Veronica chamaedrys); *dintele-dracului*[137]

[129] Borza 1968: 212. Drăgulescu 2010: 112 argumentează că referirea la diavol evidențiază atributele negative ale plantei, respectiv înfățișarea dizgrațioasă și prezența spinilor. Din acest punct de vedere, trebuie arătat că numeroase fitonime analitice care includ constituentul *drac* sau sinonimele acestui termen codifică trăsături negative precum 'invaziv', 'parazit', 'țepos', 'toxic', 'urît' ș.a.

[130] Borza 1968: 214. Drăgulescu 2010: 122 consideră că buruiana are impact negativ asupra culturilor.

[131] Borza 1968: 215. Inflorescența trifoiului este asemănată cu un cap de drac încornorat (Drăgulescu 2010: 130).

[132] Borza 1968: 217. În denumirea populară sunt codificate două caracteristici ale plantei: aspectul ei urât, țepos, și proprietatea tulpinii de a se desprinde de rădăcină și de a se lăsa purtată de vînt pentru ca semințele să poată fi mai bine împrăștiate (Drăgulescu 2010: 144).

[133] Borza 1968: 223. Drăgulescu 2010: 183 oferă argumente în sprijinul ipotezei că numele popular se datorează unei atracții paronimice care a transformat denumirea *coada racului*, motivată de aspectul general al plantei („coada de rac"), în denumirea *coada dracului*. Totuși, coada țepoasă a diavolului prefigurat în imaginarul popular poate, la fel de bine, să fi constituit prototipul denominativ.

[134] Borza 1968: 223. Asemănarea dintre aspectul asparagusului și forma coastelor omenești ar fi putut contribui la motivarea acestei denumiri științifice (Drăgulescu 2010: 188), dar nu este cu totul greșit să presupunem că și legenda creării Evei dintr-o coastă de diavol ar fi putut favoriza apariția unui asemenea fitonim.

[135] Borza 1968: 224. Drăgulescu 2010: 201 consideră că nici una din caracteristicile plantei nu motivează denumirea populară.

[136] Borza 1968: 227. Drăgulescu 2010: 219 menționează o legendă botanică prin care fitonimul popular este explicat.

[137] Borza 1968: 229. Numele popular reflectă forma de dinte a semințelor care se agață de vietățile ce trec pe lângă plantă.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(Bidens tripartitus); *fasola-dracului*[138] (Aristolochia clematitis); *iarba-dracului*[139] (Datura stramonium); *mușcata-dracului*[140] (Scabiosa atropurpurea, Knautia arvensis); *mușcatul-dracului*[141] (Succisa pratensis); *pușca-dracului*[142] (Dianthus carthusianorum); *spata-dracului*[143] (Dryopteris filix-mas, Dryopteris spinulosa, Phyllitis scolopendrium, Pteridium aquilinum); *spinul-dracului*[144] (Eryngium campestre); *stupitul-satanei*[145] (Russula ermetica) etc.

- *oameni ai bisericii*: popa: *banul-popii*[146] (Lysimachia nummularia); *barba-popii*[147] (Viola tricolor); *caii-popii*[148] (Aconitum napellus); *capul-popii*[149] (Trifolium pratense); *cașii-popii*[150] (Globaria

---

[138] Borza 1968: 231. Drăgulescu 2010: 242 notează că această plantă toxică seamănă la aspect cu fasolea.

[139] Borza 1968: 243. Capsulele țepoase ale plantei conțin semințe toxice.

[140] Borza 1968: 262. Potrivit imaginației populare, această plantă ar fi fost mușcată de un drac (Drăgulescu 2010: 419).

[141] Borza 1968: 262. Drăgulescu 2010: 419 argumentează că denumirea botanică medievală *morbus-diaboli* este sursa „copiată" de multe denumiri populare din limbile popoarelor europene.

[142] Bejan 1991: 115.

[143] Bejan 1991: 56. Drăgulescu 2010: 578 subliniază că denumirea este bazată pe analogia instituită între frunzele plantei și spata războiului de țesut.

[144] Bejan 1991: 141.

[145] Bejan 1991: 115.

[146] Borza 1968: 205. Frunzele cu aspect rotunjit sunt asemenea unor monede (Drăgulescu 2010: 53).

[147] Bejan 1991: 48. Cromatica și aspectul florilor sunt în mod ingenios asemănate cu barba lungă a unui venerabil slujitor al bisericii (Drăgulescu 2010: 57).

[148] Borza 1968: 215. Drăgulescu 2010: 124 arată că florile plantei seamănă cu un cap de cal, fitonimul analitic fiind, probabil, o referință umoristică la stereotipul comportamental al popii-personaj folcloric.

[149] Borza 1968: 215.

[150] Borza 1968: 216. Gigantica ciupercă albă este, în tradiția etnobotanică românească, asemuită cu cașul.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

gigantea); *căciula-popii*[151] (Euonymus europaeus); *căldărușa-popii*[152] (Nicandra physaloides); *crucea-popii*[153] (Abutilon theophrasti); *desagii-popii*[154] (Aristolochia clematitis); *iarba-popilor*[155] (Phalaris arundinacea); *lingura-popii*[156] (Aristolochia clematitis, Asarum europaeum); *săpunul-popii*[157] (Saponaria officinalis); *straița-popii*[158] (Capsella bursa-pastoris) etc.; călugărul: *barba-călugărului*[159] (Conium maculatum); *capul-călugărului*[160] (Leontodon autumnalis); *floarea-călugărului*[161] (Vaccaria pyramidata); *potcapul-călugărului*[162]

[151] Bejan 1991: 105. Fitonimul reflectă similitudinea dintre inflorescența plantei și acoperământul purtat pe cap de preoți (Drăgulescu 2010: 137).

[152] Borza 1968: 216. Aghiazma este purtată în căldărușe de preoții care vizitează, cu diferite ocazii, casele creștinilor, iar acest comportament ritualic pare să fi motivat, în imaginația populară, asemănarea dintre florile plantei și vasul ritualic întrebuințat de cler (cf Drăgulescu 2010: 138).

[153] Borza 1968: 226. Drăgulescu 2010: 213 notează că fructele acestei plante erau în trecut folosite pentru a imprima semnul crucii pe prescuri.

[154] Borza 1968: 229. Fructele plantei au aspect de desagă.

[155] Borza 1968: 244. Drăgulescu 2010: 319 observă că denumirea populară evidențiază prețuirea de care se bucură în popor această plantă ornamentală, aspect probat de seria de nume înrudite imagistic: *brâul Maicii Domnului*, *iarba lui Dumnezeu*, *iarba preoților*, *iarbă frumoasă* etc.

[156] Borza 1968: 252. Drăgulescu 2010: 358 consideră că fitonimul trebuie explicat prin vechiul obicei preoțesc de a le administra un tratament bolnavilor de febră tifoidă (*lângoare*).

[157] Bejan 1991: 130. Denumirea punctează proprietățile saponine ale plantei (Drăgulescu 2010: 549).

[158] Bejan 1991: 108. Cel mai răspândit nume popular al plantei este *traista-ciobanului*.

[159] Drăgulescu 2010: 55. Inflorescența albă a plantei este asemuită cu barba lungă și albă a unui călugăr bătrân.

[160] Borza 1968: 215. Inflorescența plantei este asemănată cu acoperământul de cap al monahilor.

[161] Borza 1968: 234. Drăgulescu 2010: 256 afirmă că florile plantei se aseamnă cu acoperământul de cap al monahilor.

[162] Bejan 1991: 114.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

(Leontopodium alpinum) etc.

La rigoare, pot fi adăugate și alte subdomenii menite să evidențieze cât de complexă este reflectarea imaginarului popular creștin în denumirile de plante:

- *raiul*: *cheița-raiului*[163] (Commelina communis, Zinnia elegans); *floarea-raiului*[164] (Allium montanum, Chrysanthemum cinerariifolium, Geranium macrorrhizum), *iarba-raiului*[165] (Tanacetum vulgare); *masa-raiului*[166] (Sedum album); *măturoiul-raiului*[167] (Artemisia annua) etc.

- *crucea*: *iarba-crucii*[168] (Hypericum perforatum), *ziua-crucii*[169] (Aster salignus) etc.

Descrierea unor denumiri etnobotanice românești cu rezonanță creștină reliefează, dacă se au în vedere subdomeniile de referință prezentate, o descoperire importantă, anume că imaginarul botanic popular este organizat în jurul unor prototipuri onomasiologice, *Dumnezeu*, *Fecioara Maria*, *sfinții*, *diavolul*, *clerul*, adică în jurul personajelor tutelare ale creațiilor folclorice românești dezvoltate și

---

[163] Borza 1968: 219. Drăgulescu 2010: 156 consideră că numele este o metaforă nemotivată de caracteristicile biologice ale plantei.

[164] Borza 1968: 234. Conform explicațiilor oferite de Drăgulescu 2010: 260, în timp ce denumirea etnobotanică a plantelor Chrysanthemum cinerariifolium sau Geranium macrorrhizum reflectă proprietățile aromatice ale specimenelor respective, numele comun al plantei Allium montanum este creat prin atracție paronomică, de la denumirea *floarea aiului*.

[165] Borza 1968: 244. Mirosul plăcut al acestei plante aromatice a favorizat răspândirea credinței populare că parfumul plantei este similar celui din grădina raiului (Drăgulescu 2010: 320).

[166] Borza 1968: 255. Fitonimul pune în valoare analogia dintre aspectul general al plantei și obiectele imaginare din rai (Drăgulescu 2010: 373).

[167] Borza 1968: 258.

[168] Borza 1968: 243. Denumirea populară are oglindire folclorică în producțiile populare care înfățișează crucificarea lui Hristos.

[169] Bejan 1991: 126. Compusul etnobotanic semnalează că planta înflorește în preajma sărbătorii cunoscute în popor drept *Ziua Crucii* (14 septembrie).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

puse în circulație sub influența creștinismului. Centralitatea acestor prototipuri denominative este dovedită de numărul mare de realizări lexicale create pe baza lor. În absența unor studii cantitative riguroase menite să evalueze cu acuratețe frecvența unor astfel de prototipuri în vocabularul etnobotanic românesc, cercetarea empirică a dicționarelor și enciclopediilor etnobotanice românești susține, în datele ei generale, teza formulată de Bejan, potrivit căreia lexicalizările unor embleme creștine precum *drac*, *Maica Domnului* și *popă* ocupă o poziție centrală în vocabularul popular al plantelor. Întrucât numele comune de plante nu pot fi despărțite de spiritul viu și creator al poporului, ceea ce trebuie adăugat este că acest statut dominant trebuie corelat cu vastul corpus literar popular în care personajele respective figurează și se încarcă de simbolism.

Unul dintre efectele cele mai pregnante ale codificării, în denumirile etnobotanice, a unor bogate reprezentări culturale este *polarizarea imaginarului botanic cu rezonanță creștină*: în viziunea dătătorilor de nume, lumea vegetală este despărțită în două arii vaste, cea a plantelor benefice, înzestrate, în chip real sau imaginar, cu atribute pozitive, și cea a plantelor malefice, posesoare ale unor atribute negative autentice sau închipuite. Consecința firească a acestei polarități este dezvoltarea unui vocabular etnobotanic structurat. O altă consecință semnificativă a opoziției fundamentale dintre bine și rău este conceptualizarea contrastivă a universului supranatural. În timp ce Dumnezeu, Maica Domnului și sfinții sunt înfățișați într-o lumină profund omenească, diavolul este mai degrabă portretizat ca animal, aspect convergent cu ideologia creștină, și mai ales cu viziunea apocaliptică, prin care se atribuie diavolului statut de bestie, fiară ș.a.

Deosebit de plastice ne par conceptualizarea și portretizarea ființelor de sorginte divină după tiparele profunde ale lumii țărănești. Metafora conceptuală potrivită pentru a rezuma această configurație a imaginarului colectiv este DIVINITATEA E O FIINȚĂ UMANĂ. În imaginația poporului, Dumnezeu, Maica Domnului și sfinții poartă - dacă luăm aminte la imagistica propusă prin numele populare de plante

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

- haine[170] și încălțări[171] tradiționale românești și se folosesc de obiecte tipice gospodăriei tradiționale românești[172]. În opoziție cu aceste note de portret conceptual profund umane, imaginarea diavolului se înscrie adesea în limitele de cuprindere ale metaforei conceptuale DIAVOLUL E O FIARĂ. Conform imagisticii conservate în fitonimele populare cu rezonanță creștină, diavolului i se atribuie adesea aparență animalieră. În viziunea poporului, acesta nu trăiește în civilizație, ci în sălbăticia naturală[173], are aspect înfricoșător[174] și comportament agresiv[175]. Această conceptualizare este completată de o alta, DIAVOLUL E O FIINȚĂ UMANĂ. În acord cu această a doua direcție de conceptualizare imagistică, dracului i se atribuite chip uman, această proiecție fiind frecvent realizată în mod indirect, prin lexicalizări metonimice de tipul *pars pro toto*[176], sau este surprins, tot în manieră indirectă, în acțiuni și activități specific omenești, precum mersul cu căruța[177] sau trasul cu pușca[178].

Stratul creștin al acestei viziuni asupra universului supranatural nu ne împiedică să observăm existența unui substrat imagistic mai vechi, conservat în numele etnobotanice cu rezonanță precreștină. De fapt, ceea ce pare să fi declanșat și catalizat înlocuirea fitonimelor cu orizont imagistic păgân cu nume de plante având rezonanță creștină este izomorfismul celor două straturi conceptual-imagistice. Pertinența

---

[170] *brâul-Maicii-Domnului* (Phalaris arundinacea); *cămașa-Domnului* (Convolvulus arvensis) etc.

[171] *curelele de opinci ale Domnului Hristos* (Triglochin palustre); *papucul-Domnului* (Cypripedium calceolus) etc.

[172] *biciul-lui-Sf. Ilie* (Poa nemoralis); *lingura-Maicii-Domnului* (Cochlearia officinalis), *mătura-Maicii-Precista* (Artemisia annua); *scaunul-Domnului* (Phlox paniculatus) etc.

[173] *cuibul-necuratului* (Veronica chamaedrys).

[174] *coada-dracului* (Potentilla anserina); *cornul-dracului* (Aruncus vulgaris).

[175] *mușcatul-dracului* (Succisa pratensis).

[176] *barba-dracului* (Cuscuta epithymum).

[177] *căruța-dracului* (Eryngium campestre).

[178] *pușca-dracului* (Dianthus carthusianorum).

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

acestei supoziții este asigurată de termeni etnobotanici care oglindesc concurența din sursele denominative popular-mitologice și cele creștine. Astfel, nume de plante precum *busuiocul-sfintelor* (Tanacetum balsamita) și *iarba-sfintelor* (Artemisia arboratum) subliniază practica de a atribui ființelor supranaturale aparținând mitologiei populare denumiri eufemistice de tip creștin[179]. În plus, cele două denumiri au fost dublate de fitonime cu rezonanță explicit creștină, *izma-Maicii-Precista* (Tanacetum balsamita) și *iarba-lui-Dumnezeu* (Artemisia arboratum), iar acest proces de convertire denominativă a afectat atât plantele binefăcătoare cât și plantele considerate din unghiul atributelor lor negative; de pildă, pentru Datura stramonium dicționarele etnobotanice înregistrează atât nume de sorginte popular-mitologică cât și nume cu rezonanță creștină: *mărul-strigoiului*[180] vs. *iarba-dracului*. Asemenea schimări de ordin conceptual și denominativ reliefează atât temeiurile cultural-ideologice ale istoricului lingvistic al plantelor cât și dimensiunea antropologică a modelului empiric care întreține viața terminologiilor populare.

În sfîrșit, este important să punem în valoare *relativitatea* modelelor denominative naive (empirice). Vocabularul popular al plantelor oferă posibilitatea de a demonstra că, în interiorul unei culturi, una și aceeași realitate capătă în perioade și regiuni distincte desemnări multifațetate. Știut fiind că nici modelul denominativ științific, nici cel popular nu epuizează codificarea integrală a caracteristicilor biologice ale plantelor, raportul relativ *nume-obiect* este istoric dezvoltat din mai multe unghiuri de numire. Dacă adoptăm o perspectivă diacronică asupra numirii plantelor, am putea observa că

[179] Străvechi spirite feminine, *ielele* (Pamfile 2008/II: 254) au denumiri populare eufemistic-onorifice menite să le trezească bunăvoința: *milostivele*, *doamnele*, *frumoasele* sau *sfintele*. Aceste denumiri sunt irizări lingvistice ale interdicției de a invoca numele unei ființe supranaturale considerate periculoase.

[180] Drăgulescu 2010: 390 notează că denumirea populară ilustrează analogia dintre forma unui măr și aspectul de ou al capsulei cu seminței.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)

unele din faptele de limbă înregistrate în sincronia dicționarelor etnobotanice ca echivalențe denominative ne apar, în evoluția cultural-istorică a limbii, drept realizări complementare. De exemplu, Artemisia annua este denumită în popor *lemnul-Maicii-Domnului*, pentru a se semnala că este vorba despre un arbust, *mătura-Maicii-Precista* sau *măturoiul-raiului*, pentru a se arăta că din crengile acestei plante se făceau mături, și *părul-Maicii-Domnului*, pentru a se evidenția că arbustul are ramuri lungi și subțiri ca firul de păr, cu frunze mici și delicate. În imaginația vie a poporului, aceste caracteristici biologice obiective au fost dublate de atribute subiective: așa cum gospodina își ține casa curată, tot astfel și Maica Domnului are grijă de rai.

Tot pe seama relativității trebuie puse și aparentele contraste între desemnări. Planta denumită științific Aristolochia clematitis are, conform dicționarelor etnobotanice, reflectări contradictorii dacă se iau ca reper izvoarele semantice ale elementelor constitutive: *fasola-dracului*, *desagii-popii*, *lingura-popii* etc. Și în acest caz, avem de-a face tot cu realizări complementare, motivate de unghiuri empirice distincte. Prima denumire populară sugerează că planta este otrăvitoare și că frunzele ei seamănă cu cele de fasole, cel de-al doilea nume codifică informații legate de forma capsulei cu semințe, iar ultimul fitonim menționat atrage atenția asupra formei de linguriță a florilor.

Astfel de exemple și multe altele prezente în vocabularul popular al numelor de plante relevă în mod plenar pertinența cultural-istorică a faptelor de limbă, condiția lor de embleme ale viziunii populare, etnocentrice, asupra lumii.

BDD-B4-08 © 2013 Editura Junimea
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:37 UTC)